

transfer

VAKBLAD OVER INTERNATIONALISERING IN HET HOGER ONDERWIJS

‘Bologna’ gaat 2010 niet halen

nuffic

1

jaargang 16 | oktober 2008

BEDRIJVEN SPONSOREN INDIASE STUDENTEN | JUSTITIE VERLAAGT DREMPELS VOOR
INTERNATIONAAL TALENT | EEN JAAR MEENEEMBARE STUDIEFINANCIERING | ONDERZOEK
TERUGLOOP ERASMUSBEURZEN | NIEUWE SERIE: DE KENNISWERKER | AFRIKA'S BESTE MBA

Transfer is een onafhankelijk vakblad voor internationale samenwerking in het hoger onderwijs en onderzoek.

Transfer is ook online:
www.transfermagazine.nl.

Transfer is een uitgave van de Nuffic, de Nederlandse organisatie voor internationale samenwerking in het hoger onderwijs. Verschijnt negen keer per jaar.

Redactie

Els Heuts (hoofdredacteur),
Gerben Hoetink (webredacteur) en
Annelieke Slappendel

Aan dit nummer werkten mee

Annemieke Bosman, Xander Bronkhorst,
Laura Kors, Ornella Porcu, Martine Postma,
Klari Simonet, Robert Visscher,
Sang-ah Yoo, Edwin B Zea Escamilla

Beeld

Niels Bongers, Rob Burkhard,
Anton Dijkgraaf/HH, Herman Engbers,
Kim Horsten, Serge Ligtenberg,
Michelle Muus, Arenda Oomen, Arjan Reef,
Sam Rentmeester, Dieter Tielemans/HH,
Pim Trooster, Won Tuinema

Redactieraad

David Bohmert (Nether),
Madeleine Gardeur (Universiteit van
Groningen), Joep Huiskamp
(Technische Universiteit Eindhoven),
Yvonne van de Meent, Fred Paats (ITC)

Redactieadres

Nuffic, Postbus 29777, 2502 LT Den Haag,
tel. 070 – 426 0126 / 426 0144 / 426 0122
fax 070 – 426 0399
e-mail: eheuts@nuffic.nl,
ghoetink@nuffic.nl, aslappendel@nuffic.nl
Website: www.transfermagazine.nl

Abonnementen

Transfer is gratis verkrijgbaar.
Geïnteresseerden kunnen zich voor
een gratis abonnement aanmelden via
www.ikabonneermij.nl/transfer,
bellen naar DUO-tijdschriftenservice
030 – 263 1089 of een e-mail sturen naar
info@ikabonneermij.nl.

Abonnementenadministratie

DUO-tijdschriftenservice, Postbus 681
3500 AR Utrecht, tel 030 – 263 1089

Advertenties

Bureau van Vliet, tel 023 – 571 4745

Vormgeving en lay-out

Sabrina Luthjens BNO en Brigitta Opstal
(www.makingwaves.nl)

Druk

Drukkerij Deltahage, Den Haag

Overname artikelen

Het overnemen en vermenigvuldigen
van artikelen uit *Transfer* is slechts
geoorloofd na schriftelijke toestemming
van de hoofdredactie.

Foto omslag

Het stadscentrum van Bologna
Foto: Dieter Tielemans/HH

Transfer 2, jaargang 16, verschijnt op
31 oktober 2008

transfer

Jacht op toptalent

Internationalisering is een thema dat zich inmiddels een vaste plek heeft veroverd bij de opening van het academisch- en hogeschooljaar. Veel bestuurders grepen ook dit keer de plechtigheid aan om het belang van internationalisering te benadrukken en hun ambities op dit terrein uit te spreken. De 'war for talent' was dit jaar een hot issue. Een strijd die volgens de Rotterdamse universiteitsbestuurder Jan Willem Oosterwijk gedomineerd wordt door de privaat gefinancierde instellingen in de Angelsaksische landen. "Je kunt niet verwachten dat een systeem dat voorziet in gemiddeld één docent op 23 docenten het kan opnemen tegen systemen met een verhouding van één op tien", betoogde hij. Oosterwijk pleit er daarom voor om ruim baan te geven aan alle vormen van publiekprivate samenwerking. Een aantal kopstukken uit het bedrijfsleven (Corus, Shell, Unilever) en het hoger onderwijs onderschrijft zijn pleidooi, getuige een paginagrote advertentie die voor de start van het nieuwe studiejaar in *de Volkskrant* verscheen. 'De werving van buitenlands talent is urgenter dan ooit. Bedrijfsleven, overheid en hoger onderwijs moeten dit probleem gezamenlijk aanpakken', luidde de oproep.

De jacht op toptalent zal de komende tijd een dominant thema zijn. Daarom in dit nummer van *Transfer* veel aandacht hiervoor, zoals het verhaal over bedrijven die beurzen verstrekken aan Indiase studenten om ze hier hun master te laten halen. Maar ook over de plannen van het kabinet voor een nieuw toelatingsbeleid voor internationaal talent waardoor buitenlandse studenten, onderzoekers en docenten van buiten de Europese Unie veel makkelijker Nederland kunnen binnenkomen.

Een ander belangrijk thema is de afronding van het Bolognaproces. In aanloop naar de ministersconferentie in Leuven in het voorjaar van 2009, maakt *Transfer* in een serie artikelen de balans op. Zal er in 2010 een Europese hoger onderwijsruimte gerealiseerd zijn, hebben alle inspanningen tot meer mobiliteit geleid en wat gaat er gebeuren na 2010? In dit nummer geeft internationaliseringexpert Frans van Vught zijn mening: "De deadline zal niet gehaald worden. De megaoperatie om het Europese hoger onderwijs transparant te maken heeft nog zeker vijf jaar nodig".

ELS HEUTS

eheuts@nuffic.nl

8

'Bologna' gaat 2010 niet halen

Over anderhalf jaar moet het Bologna-proces klaar zijn. Maar de megaoperatie om het Europese hoger onderwijs transparant te maken, heeft zeker vijf jaar extra nodig, meent internationaliseringsexpert Frans van Vught. De komende jaren zijn volgens hem de instellingen aan zet om de laatste cruciale hobbels te nemen.

11

Studeren met een beurs van Capgemini

"Laat bedrijven meebetalen aan beurzen voor internationaal toptalent", zei Nuffic-directeur Sander van den Eijnden in de vorige editie van Transfer. Capgemini, Cordys en Philips doen dat al: zij laten IT'ers uit India studeren aan de TU Eindhoven. Deze zomer haalde de eerste lichting studenten het masterdiploma.

12

Nieuw toelatingsbeleid voor internationaal talent

Deze maand vergadert de Tweede Kamer over de blauwdruk Modern Migratiebeleid, waarover het kabinet kort voor de zomer overeenstemming bereikte. Als het aan het kabinet ligt, wordt het voor buitenlandse studenten, onderzoekers en docenten van buiten de EU/EER straks veel makkelijker om Nederland binnen te komen.

18

'Nederlands' hbo moet Vietnam opstuwten

De snel groeiende economie van Vietnam heeft dringend behoefte aan goedgeschoold personeel. Maar het eigen hoger onderwijs kan dat niet leveren. Grootscheepse hervormingen moeten het Vietnamese onderwijs meer praktijkgericht maken. Nederland helpt mee.

En verder

- 2 Colofon en redactioneel 4 Nieuwsberichten 14 Collegegelden niet-EU-studenten 17 Column
- 21 Vliegende Hollander 22 Eén jaar meeneembare studiefinanciering 24 Zomerstudie in Argentinië
- 25 Erasmusbeurzen 26 Nieuwe serie: de kenniswerker 28 De beste MBA van Afrika 31 Agenda

‘War for talent’ domineert opening studiejaar

Internationalisering was vorige maand een veelbesproken thema tijdens de opening van het academisch en het hogeschooljaar. Een hot issue was de ratrace om toptalent.

Ruim baan voor publiekprivate samenwerking

In Rotterdam ontvouwde collegevoorzitter Jan Willem Oosterwijk de ambitieuze plannen van de Erasmus Universiteit. Die wil in 2012 een kwart van haar studenten uit het buitenland halen. Oosterwijk zou graag zien dat internationaal talent in de mondiale subtop ons land en zijn universiteit in zijn top-5 heeft staan. Hij erkende dat we nog lang niet zo ver zijn.

Dat komt volgens Oosterwijk ook door de ‘war for talent’ die wordt gedomineerd door privaat gefinancierde instellingen in de Angelsaksische landen. Er moet daarom ruim baan komen voor alle vormen van publiek-private samenwerking, stelde hij. “Ik pleit voor een ontokerde internationaliseringsstrategie vanuit de overheid, kennisinstellingen en het bedrijfsleven. Mogen wij naar het Innovatieplatform en naar de minister-president in het bijzonder kijken voor de broodnodige impulsen?”, aldus Oosterwijk. Ook Jo Ritzen, collegevoorzitter in Maastricht, benadrukte het belang van samenwerking met het internationale bedrijfsleven. Speerpunt voor de Universiteit Maastricht is de komende tijd India. De UM opent daar dit najaar een kantoor om Indiaas toptalent te werven.

Oproep in Volkskrant

De toespraken in Maastricht en Rotterdam sloten naadloos aan op de paginagrote advertentie die op 23 augustus in de Volkskrant stond. ‘De werving van buitenlands talent is urgenter dan ooit. Bedrijfsleven, overheid en hoger onderwijs moeten dit probleem gezamenlijk aanpakken’, was de strekking van de oproep, ondertekend door vijftien kopstukken uit bedrijfsleven en hoger onderwijs.

De achtergronden en de noodzaak van nieuw internationaliseringbeleid zijn beschreven in de Nuffic-publicatie *Opnieuw urgentie voor internationalisering hoger onderwijs*, die begin september is verschenen. Een digitale versie is beschikbaar op www.nuffic.nl/talent.

De Chinezen komen

Ook bij Hogeschool Inholland stond de internationale concurrentiepositie van Nederland centraal tijdens de opening van het hogeschooljaar. Nederland moet veel meer investeren in het hoger onderwijs, stelde collegevoorzitter Geert Dales, anders worden we links en rechts ingehaald door China. Daar groeide het aantal studenten tussen 1998 en 2008 met 400 procent. “Als China zich zo blijft ontwikkelen, is Europa straks het continent van de simpele massaproductie en doen de Chinezen het werk van hoogopgeleiden”, waarschuwde Dales.

Tegengeluid in Kampen

Bij de Protestantse Theologische Universiteit in Kampen klonk een heel ander geluid. VSNU-voorzitter Sijbolt Noorda keerde zich daar tegen de trend om het economisch nut van de universiteiten centraal te stellen. “Er wordt links en rechts graag en luid gesproken van de kenniseconomie, van de rol van onderwijs en universiteit als de veroorzakers of ten minste de hulpsinterklazen van economische groei en internationale competitie, alsof dat het enige is dat ertoe doet.” Noorda riep op om de kern van de universiteit – beoefening en ontwikkeling van de wetenschap – te bewaken en ‘haar ziel te redden’. (EH)

Collegevoorzitter Oosterwijk in gesprek met premier Balkenende die de jaaropening van de Erasmus Universiteit Rotterdam bijwoonde.

Foto: Michelle Muis

Delft wil buitenlanders beter selecteren

Het vervroegen van deadlines voor aanmeldingen is een van de maatregelen waarmee de Technische Universiteit Delft de instroom van internationale studenten gaat reguleren. Dat is nodig, omdat het aantal buitenlandse studenten dat zich

aanmeldt hoger is dan het aantal kamers dat de universiteit voor deze groep kan garanderen. Buitenlandse studenten moeten zich in het vervolg vóór 1 april aanmelden; dat was eerder 1 juni.

“Als je meer tijd hebt, kun je beter

selecteren”, zegt Anka Mulder, directeur Onderwijs & Studentenzaken, in de Delftse universiteitskrant *Delta*. “Het geeft de TU de mogelijkheid dossiers van kandidaten beter te bekijken. Nu moet dat in vliegende vaart gebeuren.” Studenten die zich al voor 1 januari aanmelden, komen in aanmerking voor nog nader te bepalen voordelen.

De TU gaat daarnaast minder vrijstellingen voor taaltoetsen verlenen. Voorheen kreeg iedereen een vrijstelling die Engelstalig middelbaar onderwijs had gevolgd. Nu worden studenten alleen nog zonder toets toegelaten wanneer ze afkomstig zijn uit de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Ierland, Australië, Nieuw-Zeeland of het Engelstalige deel van Canada.

Bijna zeshonderd buitenlandse studenten zijn dit jaar in Delft komen studeren. (AS)

Foto: Sam Kentmeester

Delft wil de instroom van buitenlandse studenten beter gaan reguleren.

Onzekerheid over meegenomen studiebeurs

Twintig Nederlanders die in het buitenland studeren, verkeren nog in onzekerheid of ze het afgelopen jaar terecht studiefinanciering hebben ontvangen.

Het gaat om studenten die een masteropleiding volgen waarvan nog onduidelijk is of die als wetenschappelijke of als hbo-master wordt beoordeeld. Als de studie onder de hbo-opleidingen wordt geschaard, wordt de ontvangen studiefinanciering (maximaal 561 euro per maand) omgezet in een lening.

Studenten konden het afgelopen jaar voor het eerst hun studiefinanciering meenemen naar het buitenland. Voorwaarde is dat hun opleiding minimaal hetzelfde niveau heeft als een studie in Nederland. Dat laatste wordt door de Nuffic beoordeeld.

“Meestal kunnen we van tevoren al zeggen of een opleiding wordt ingeschaald als wo of hbo. Bij deze studenten ging dat helaas niet”, vertelt Amy Janssen van de Nuffic. Volgens haar is het niveau soms lastig te beoordelen, omdat andere landen vaak geen binair stelsel kennen. Overigens vindt Janssen het aantal van twintig twijfelgevallen nog meevallen. “Op ruim 5.250 aanmeldingen is dat niet zo’n hoog percentage.”

Ze raadt studenten die hun studiefinanciering veilig willen stellen aan vooral onderzoeksvakken te kiezen met aandacht voor methodologie. “Dat is een veiligere route, al is het geen garantie voor studiefinanciering. We kijken naar het hele plaatje.” (RV)

Meer over de meeneembare studiefinanciering op pagina 22 en 23.

Warm onthaal voor buitenlandse studenten

Bestuurders van studentensteden lijken het steeds belangrijker te gaan vinden om buitenlandse studenten een warme ontvangst te geven. Burgemeesters en wethouders maakten eind augustus graag ruimte vrij in hun agenda om de toekomstige ‘ambassadeurs’ op het stadhuis te verwelkomen. De Nijmeegse burgemeester Thom de Graaf van Nijmegen noemde zijn buitenlandse gasten geluksvogels, omdat zijn stad van heel Nederland de meeste kroegen per hoofd van de bevolking telt. Als onderdeel van kennismakingsprogramma’s werden in de studentensteden aan het begin van het studiejaar allerlei Hollandse spelletjes en kroegentochten georganiseerd. Soms werden de buitenlanders iets serieuzer op hun verblijf in Nederland voorbereid met een lezing ‘Dealing with the Dutch’ of een workshop interculturele communicatie. Maar bij alle introductiefestiviteiten was er ook aandacht voor formaliteiten, zoals

Foto: Kim Horsten

het openen van een bankrekening en het zich laten inschrijven bij de gemeente. Veelal gebeurde dat in de vorm van een informatiemarkt, waar diverse instanties aanwezig waren.

‘Geen geheide trekker’, besefte de organisatie in Leiden, die het geheel inbedde in een festival met de mogelijkheid om stroopwafels te proeven en een fiets aan te schaffen. (AS)

Google essentieel voor online promotie

De zoekmachine Google is van cruciaal belang bij de werving van buitenlandse studenten. Dat blijkt uit een onlangs gehouden onderzoek naar de mogelijkheden en trends voor promotie en *branding* via het internet.

Centrale vraag in het onderzoek was hoe internationale studenten die online informatie zoeken over een studie in Nederland, het best bereikt kunnen worden. “Voor ons is een belangrijke uitkomst dat bijna al het zoeken via Google verloopt”, vertelt Shirley van Maren-Zoutendijk, teamleider van de campagne *Study in Holland*, die het onderzoek liet uitvoeren. “Verder blijken studenten erg te hechten aan een mooie webomgeving. Ook sociale netwerken zijn voor hen van belang. Maar dan moeten ze er wel zelf

invloed op uit kunnen oefenen zoals bij YouTube. We willen daarom studenten veel meer gaan betrekken bij onze site bijvoorbeeld door met bloggen te gaan werken.” Een andere uitkomst is dat er aansluiting moet worden gezocht bij een platform waar studenten al gebruik van maken zoals Hyves.

Aan de hand van de uitkomsten van het onderzoek zal de website Study in Holland kritisch onder de loep worden genomen. Maar volgens Van Maren-Zoutendijk kunnen instellingen voor hoger onderwijs in hun communicatie met potentiële buitenlandse studenten ook hun voordeel doen met de onderzoeksresultaten. Het onderzoek is via een interactieve, online sessie op 25 september gepresenteerd. (EH)

Frankrijk wil Europese ranking

Als het aan de Franse senaat ligt, komt er een Europees klassement van universiteiten als tegenwicht voor de prestigieuze 'Shanghai ranking'. Daarin is de hoogst geklasseerde universiteit in Frankrijk in 2007, Paris-Sud 11, terug te vinden op plaats 49. Vooral Amerikaanse, maar ook Engelse universiteiten doen het een stuk beter. De Fransen steken daarvoor deels de hand in eigen boezem: het schort aan transparantie in het hoger onderwijssysteem. Maar daarnaast wijzen ze op de criteria die de *ranking* hanteert, zoals het aantal malen dat uit onderzoek van een universiteit geciteerd wordt. Daarbij zouden niet-Engelstalige landen in het nadeel zijn. Frankrijk, momenteel voorzitter van de Europese Unie, stelt dit onderwerp waarschijnlijk aan de orde in de Europese Raad van Onderwijsministers in november.

'Alarmfase rood voor Duits Bologna-proces'

Het Bologna-proces verkeert in een diepe vertrouwens- en geloofwaardigheids crisis. Dat is de reactie van Bernhard Kempen, voorzitter van het *Deutscher Hochschulverband* (beroepsvereniging van Duitse wetenschappers en universitair docenten) op het onderzoek onder studenten van het Duitse ministerie van onderwijs. Daaruit blijkt steeds meer scepsis over de bachelor-structuur, die sinds 1998 is ingevoerd. Kempen spreekt van 'alarmfase rood voor het Bologna-proces'. Het *Deutscher Hochschulverband* (DHV) heeft ook zelf een tussenbalans opgemaakt en merkt onder meer op, dat binnenlandse en vooral internationale mobiliteit – het doel van Bologna – bemoeilijkt wordt door de nieuwe structuur. Het DHV wil het roer radicaal omgooien en draagt daarvoor zelf ideeën aan. Zo zou het behalen van een master meer de regel dan de uitzondering moeten worden (70 tot 80 procent in plaats van de huidige 20 tot 30 procent). Ook acht het DHV een 'Bundesprogramm' nodig om de mobiliteit te bevorderen.

Afrikaans netwerk voor internationalisering onderwijs

Afrika krijgt een netwerk voor internationalisering van het hoger onderwijs. ANIE (*African Network for the Internationalisation of Education*) wordt in november gelanceerd aan de Moi Universiteit in Kenia. Daarbij komt een strategisch plan voor de komende vijf jaar aan de orde. Ook verschijnt dan het boek 'Higher Education in Africa: The International Dimension'. Bovenaan de ANIE-prioriteitenlijst staan mobiliteit van student en onderzoeker, regionale en internationale netwerken, curriculaire hervormingen en grensoverschrijdend onderwijs, zo geeft interim-voorzitter van de stuurgroep Dr. Roshen Kishun aan. Eén van de eerste initiatieven was het vormen van een *Network of Emerging Scholars for the Internationalisation of Higher Education* (NESI), dat om te beginnen tien leden uit negen Afrikaanse landen telt. Tijdens een ANIE-conferentie in november 2009 vindt de bekendmaking van programma's en evenementen in het kader van de internationalisering van het hoger onderwijs in Afrika plaats. (AS)

Iraanse studenten protesteerden tegen de omstrede Sanctieregeling Iran tijdens de opening van het academisch jaar van de Universiteit van Amsterdam.

Foto: Wout Tuinman

Regeling Iraniërs leidt niet tot problemen

De gevolgen van de Sanctieregeling Iran lijken mee te vallen voor de universiteiten. Bij de start van het academisch jaar had geen enkele universiteit vrijstelling aangevraagd voor medewerkers of studenten.

Door een wijziging van de regeling is het sinds begin deze zomer verboden om Iraniërs nucleaire kennis en informatie over raketbouw te verschaffen. Ook mogen zij niet meer worden toegelaten tot onder meer onderzoeksreactoren en de kerncentrale in Borssele. Dat mag alleen als het ministerie van Onderwijs, op verzoek van een instelling, ontheffing verleent.

De Technische Universiteit Delft is in principe bereid vrijstelling aan te vragen, zegt woordvoerster Karen Collet.

“Maar op dit moment komt niemand daarvoor in aanmerking.” Ook niet Behnam Taebi, docent *Ethics & Engineering* en promovendus in Delft. De ontheffing die hij nodig zegt te hebben om het plaatselijke Reactor Instituut te mogen bezoeken, noemt Collet 'hypothetisch'. “Hij hoeft daar niet te zijn voor zijn werk.”

Haar collega in Eindhoven, Peter van Dam, zegt dat zijn universiteit evenmin bezig is met vrijstellingen. “Voor zover wij weten valt niemand hier onder de regeling.” Decaan Piet Lemstra voorzag begin juli problemen voor drie Iraanse promovendi in Eindhoven, maar was toen volgens Van Dam nog niet precies op de hoogte van de regeling. (AS)

EUROPEES HOGER ONDERWIJS
ZAL PAS IN 2015 ÉCHT
TRANSPARANT ZIJN

‘We zijn blijven **steken**
in basisvergelijkingen’

'Bologna', het proces dat het Europese hoger onderwijs transparant moet maken en zo de studentenmobiliteit moet bevorderen, gaat de deadline van 2010 niet halen. Voor transparantie is zeker vijf jaar extra nodig, meent Frans van Vught. De internationaliseringsexpert spoort de instellingen aan om de cruciale hobbels te nemen. Deel 1 in een serie over Bologna na 2010.

In 2010 moet 'Bologna' klaar zijn. Het Europese pact uit 1999 om het hoger onderwijs in de lidstaten transparant te maken, moet dat jaar zijn beslag hebben gekregen. Maar sommige molens draaien langzaam. De laatste grote bijeenkomst in de reeks Bologna-conferenties staat volgend jaar op de agenda, maar nu al is duidelijk dat de beoogde Europese hoger-onderwijsruimte, die studenten en wetenschappers mobieler moet maken, nog even op zich laat wachten. Nederland noch Europa is zover, zegt internationaliseringsexpert Frans van Vught.

"We hebben de basisconvergentie eigenlijk net achter de rug", aldus de voorzitter van het *Netherlands House for Education and Research* in Brussel en adviseur voor de Europese Commissie. Volgens Van Vught, voormalig collegevoorzitter en rector van de Universiteit Twente (UT), is Nederland na de invoering van het Europese studiepuntenstelsel en het bachelor-masterstelsel blijven steken in basisvergelijkingen. "De bama was nodig om een zekere vergelijkbaarheid op stelselniveau te kunnen realiseren. Maar de hobbels die voor transparantie nog moeten worden genomen, zijn abstracter van aard, zoals het Diploma Supplement en het nationaal kwalificatieraamwerk."

Het Diploma Supplement is inmiddels ingevoerd. Maar niet iedereen is het eens over de meerwaarde van deze extra bijlage bij het diploma, die de studieresultaten vertaalt in leeropbrengsten en competenties. Het nationaal kwalificatieraamwerk is een soortgelijke exercitie, maar dan op graadniveau. De instellingen – waarbij hogescholen overigens in een ander 'framework' werken dan universiteiten – worstelen met de uitvoering.

Ver-van-mijn-bed-show

Vanuit de instellingen is dat niet eens zo vreemd, legt de adviseur in het Brusselse uit. "Dat raamwerk is veel abstracter dan een concrete stelselwijziging à la bama. Alles wat te abstract is, wordt uiteindelijk een ver-van-mijn-bed-show. Dat geldt in het bijzonder voor de professionals in het onderwijsveld, de docenten. Zij zien het raamwerk als een admini-

stratieve handeling en instellingen lijken te denken: het zal mijn tijd wel duren. Om die reden hebben we daarin geen vooruitgang geboekt. Mijn pleidooi is om vanaf 2010, na de convergentiefase, de transparantiefase in te gaan. Daarvoor hebben we dan zeker nog vijf jaar nodig."

Het verschil in snelheid dat de afgelopen tien jaar te zien was bij de invoering van Bologna – Nederland en de Scandinavische landen liepen voorop – ziet Van Vught niet terugkomen in de fase na 2010. "Bij die transparantiefase draait het om het niveau van de instellingen, niet om dat van de stelsels, zoals tot nu toe."

In die vijf jaar, zo vertelt Van Vught, moeten niet alleen diverse 'frameworks' worden ingevuld om de gewenste transparantie te bereiken, er is een nog belangrijker sluitstuk van Bologna: een Europese classificatie van het Europees hoger onderwijs naar Amerikaans model. De VS kennen de zogeheten 'Carnegie Classification', die verschillende typen instellingen onderscheidt en alleen soortgelijke instellingen met elkaar vergelijkt. "Doordat wij nog in die basisvergelijkingen zijn blijven steken, hebben we nog weinig zicht op het totale aanbod en de diversiteit daarvan. De Europese Commissie denkt dat Europa tussen de twee- en vierduizend hogeronderwijsinstellingen telt. De Commissie wéét het dus niet eens! Mede om dit allemaal in kaart te brengen – en daar is iedereen bij gebaat – hebben we die periode van vijf jaar nodig."

Ergens op de plank

Hij stelt voor dat instellingen na 2010 hun eigen profiel gaan kiezen, zodat de Europese kaart kan worden geschreven van alle soorten en maten onderwijsinstellingen. "Dat voorstel heeft geen formele status, het gaat om een onderzoeksproject, betaald door de Commissie, dat in de tweede helft van 2009 afgerond moet zijn. Ik zou zelf natuurlijk graag willen dat dit gebeurt. Ik weet ook dat de Nederlandse universiteiten en hogescholen het op prijs zouden stellen, net als het ministerie en de Commissie zelf uiteraard. Maar uiteindelijk is het aan

geen van ons, het is aan de Bologna-landen samen.” Volgens de voormalige UT-voorman hoeven instellingen voor het kiezen van een profiel geen grote administratieve inspanningen te verrichten. “Elke serieuze en zichzelf respecterende instelling heeft dat allang ergens op de plank liggen. Wat voor soort instelling een universiteit precies wil zijn (bijvoorbeeld ‘onderzoeksintensief’ of ‘gemeenschapsgericht’, *red.*), staat vaak beschreven in een strategisch plan of een *mission statement*.” Het uitwerken van een dergelijke classificatie hangt ook samen met een andere internationale discussie, namelijk hoe zorg je dat *rankings* de werkelijkheid maximaal benaderen. “Dat de universiteiten van Utrecht en Leiden goed scoren op de prestigieuze *Shanghai-ranking* is mooi, maar die heeft zo zijn problemen. Er worden nu appels met peren vergeleken. Het nationaal en Europees kwalificatieraamwerk is belangrijk om de arbeidsmarkt te bedienen, maar een beeld scheppen van de verschillende typen hogeronderwijsinstellingen is veel belangrijker.”

Drie punten

Classificatie voor echte transparantie. Van Vught hamert erop. Juist ook als het gaat over de vooralsnog laatste Bologna-conferentie die volgend jaar wordt gehouden in Leuven, onder regie van de Benelux-landen. Hoe kan Nederland deze laatste keer de agenda beïnvloeden? “Agendering is per definitie een politiek instrument, de agenda wordt immers bepaald door de organisatoren. De Vlaamse minister van Onderwijs Frank Vandenbroucke heeft laatst drie punten genoemd waarvan ik hoop dat zij hoog op de agenda terecht zullen komen. Dat zijn de transparantie van de diversiteit aan onderwijs door classificatie, het meer op de rest van de wereld gericht zijn van het Europees hoger onderwijs en het slechten van obstakels voor participatie. Voor Nederland is het eerste het belangrijkste. Er zit een hoge ambtenaar van ons in Brussel om dat te onderstrepen. Door de recente uitspraak van Vandenbroucke is die politiek-strategische lijn nu uitgeworpen. En dan is het zaak om samen met België en Luxemburg die lijn stevig vast te houden, draagvlak te vinden en door te zetten.” Bologna staat uiteindelijk voor mobiliteit, in dienst

"Het nationaal kwalificatieraamwerk is belangrijk, maar een beeld scheppen van de verschillende typen hogeronderwijsinstellingen is veel belangrijker"

van twee politieke doelen van de Commissie: het aankweken van een Europese identiteit en het versterken van de Europese kenniseconomie door schaars talent op de juiste (Europese) plek te krijgen. In het mobiliteitverhaal is Bologna een belangrijk hoofdstuk, maar niet het enige. Ook aan andere voorwaarden – lees: geld, liefst uit de Europese Structuurfondsen – moet worden voldaan om het meeste welvarende deel van Europa de grens over te krijgen. Zo moet in 2020 minstens de helft van alle Europese jongeren in het buitenland hebben vertoefd voor studie of werk, zo blijkt uit een afgelopen zomer gepubliceerd advies in opdracht van de Commissie en op verzoek van voorzitter Frankrijk.

Hongerig

De huidige mobiliteitsprogramma's als Erasmus en Leonardo dienen hiertoe drastisch te worden uitgebreid. En om de dalende mobiliteit in circa acht landen in de Eurozone tegen te gaan, moeten de traditionele 'horizontale programma's van studentenuitwisseling worden uitgebreid met 'verticale' mobiliteitsprogramma's: Europa's beste studenten moeten naar een topuniversiteit kunnen, ook buiten Europa. Andersom moeten Europa's beste universiteiten straks 's werelds beste studenten kunnen binnenhalen. Uiteraard moeten overheid en bedrijfsleven de handen krachtig ineenslaan om dit alles te organiseren. Van Vught is een van de elf auteurs van het advies. Stel, Bologna is 'af' en er is geld voor van alles en nog wat. Is daarmee de beoogde mobiliteit dan eindelijk een feit? Niet zonder meer, zegt Van Vught. “Dat zie je bij de nieuwe lidstaten. Er is veel animo om van daaruit deze kant op te komen, andersom is dat veel minder. Dat komt doordat mensen in Oost-Europa andere persoonlijke drijfveren hebben dan wij. Als je hongerig bent naar meer, zet dat je eerder in beweging. Uiteindelijk kan de Commissie van alles willen, maar zonder persoonlijke drijfveer om ergens heen te gaan, gebeurt er niets. Dan blijft iedereen zitten waar hij zit.”

ORNELLA PORCU

Trots neemt de eerste lichting Indiase masterstudenten het diploma van de TU Eindhoven in ontvangst.

Bedrijven laten Indiërs studeren

Op kosten van Capgemini, Cordys en Philips haalden acht Indiase studenten informatietechnologie eind augustus een masterdiploma. In ruil voor hun gratis opleiding aan de TU Eindhoven, treden zij voor drie jaar bij deze bedrijven in dienst.

Net voor de start van het academisch jaar vroeg een paginagrote advertentie in *de Volkskrant* aandacht voor de noodzaak om jong, internationaal toptalent te verleiden tot een studie in Nederland. Hoogopgeleide jongeren zijn onontbeerlijk voor onze kenniseconomie, maar worden een steeds schaarser goed. Bedrijfsleven, overheid en hoger onderwijs moeten daarom samen dit probleem te lijf gaan, aldus de oproep die was ondertekend door prominenten uit het hoger onderwijs en het bedrijfsleven. In Eindhoven hebben technologiebedrijven en de technische universiteit de handen al ineengeslagen om slimme Indiase studenten hier te laten studeren en werken. De studenten zijn afkomstig van de Manipal University in India. Het eerste jaar van hun masteropleiding *Computer Science & Engineering* volgen zij aan de Manipal University. Het tweede jaar studeren ze in Eindhoven en doen hun afstudeertraject bij het bedrijf dat hun beurs betaalt. De studenten ontvangen een diploma van zowel Manipal University als de TU/e.

Reputatie

“India heeft een reputatie opgebouwd op het gebied van software-industrie. Veel Nederlandse bedrijven hebben een deel van hun softwareontwikkeling daarheen verplaatst”, vertelt TU/e-hoogleraar Jos Baeten. De selectie is streng. “Aan het toelatingsexamen doen

honderden studenten mee. Voor de eerste lichting zijn er uiteindelijk acht geselecteerd die allemaal hun diploma hebben gehaald”, aldus Baeten. Ze waren niet zo excellent als hij had gehoopt: “Cum laudes hebben we niet kunnen uitdelen.”

De tweede lichting, van dertien studenten, is inmiddels in Eindhoven aangekomen. Binnenkort start de derde lichting van vijftien studenten in India.

Capgemini is een van de bedrijven die over een periode van vier jaar twintig beurzen ter waarde van 25.000 euro verstrekken. Schaarste aan talent is daarvoor bij Capgemini niet de belangrijkste reden. “In India recrutereren veel IT-bedrijven studenten na hun bachelor. Weinig mensen maken hun studie af. Daardoor is er minder aanbod aan goedgeschoold personeel. Ook is het onderwijs daar toegesneden op de Amerikaanse manier van werken. Vandaar dat wij het belangrijk vinden om zelf masters op te leiden”, vertelt Tonny Wildvank, vice-president van Capgemini Nederland en coördinator van het programma. Het bedrijf heeft ook een vestiging in India en telt zo’n 20.000 Indiase werknemers, op een totaal van 83.000.

Wildvank is zeer tevreden over de samenwerking met de twee universiteiten tot nu toe. Ieder jaar reist ze naar India om studenten te selecteren. De drie belangrijkste criteria zijn volgens haar zelfstandigheid, zelfredzaamheid en uitdrucksvaardigheid. Of Capgemini na de afgesproken vier jaar doorgaat met de beurzen, weet ze nog niet. “We wachten eerst de evaluatie af.”

Wat vindt Wildvank van de oproep in *de Volkskrant* dat bedrijfsleven en hoger onderwijs gezamenlijk moeten opereren om internationaal talent naar Nederland te halen? “Namens Capgemini kan ik daar geen uitspraak over doen, maar ik onderken wel het tekort aan mensen in onder meer de informatica.”

ELS HEUTS

INSTELLINGEN MOETEN STRAKS RAPPORTEREN OVER
STUDIEVOORTGANG VAN BUITENLANDSE STUDENT

Justitie verlaagt drempels voor internationaal talent

Als het aan het kabinet ligt, wordt het voor buitenlandse studenten, onderzoekers en docenten van buiten de EU/EER vanaf 2011 een stuk eenvoudiger om Nederland binnen te komen. Ze hoeven dan niet meer ieder jaar hun verblijfsvergunning te verlengen. Ook wordt het voor hoogopgeleide buitenlanders makkelijker om in Nederland een baan te zoeken of een bedrijf te starten.

Net voor het zomerreces ging het kabinet akkoord met een ingrijpende modernisering van het reguliere toelatingsbeleid. Het uitgangspunt van de blauwdruk *Modern Migratiebeleid* is dat de migranten die Nederland nodig heeft, snel en doeltreffend kunnen worden toegelaten. Voor vreemdelingen die niet tot die categorie behoren, is het beleid restrictief. De blauwdruk vormt de basis voor een nieuwe Vreemdelingenwet die vanaf 2011 gefaseerd zal worden ingevoerd.

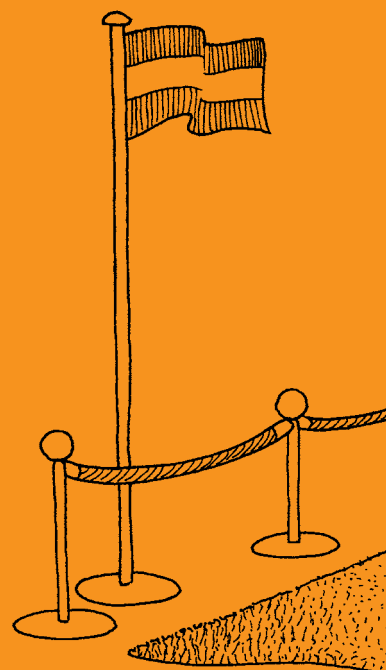
Een belangrijke wijziging is dat het inreisvisum (mvv) en de verblijfsvergunning worden samengevoegd tot één document, zodat er nog maar één procedure nodig is. Ook het stelsel van reguliere verblijfsvergunningen wordt in het voorstel van staatssecretaris Albayrak van Justitie sterk vereenvoudigd. De vele verblijfsdoelen die er nu zijn, worden overzichtelijk geclusterd in acht kolommen zoals een kolom Studie en een kolom Kennis en talent. Voordeel van deze clustering is dat bijvoorbeeld internationale studenten veel makkelijker kunnen switchen naar een andere universiteit of opleiding. Nu moet een buitenlandse student die wil overstappen van Nijmegen naar Amsterdam zijn verblijfsvergunning wijzigen. In het nieuwe stelsel is dat niet meer nodig. Er kan dan worden volstaan met een afmelding van de oude referent en een aanmelding van de nieuwe referent bij de IND. Een ander pluspunt is dat studenten een verblijfsvergunning kunnen krijgen voor de duur van de

studie inclusief een eventueel voorbereidend jaar. Ieder studiejaar opnieuw de verblijfsvergunning verlengen, behoort dan tot het verleden.

Vertrouwen

“De toelatingsprocedures voor studenten worden versoepeld”, stelt Alex von Balluseck, die namens het ministerie van Onderwijs deel uitmaakte van de interdepartementale werkgroep die de blauwdruk heeft ontworpen. “Maar handhaving en toezicht worden aangescherpt. Dat betekent bijvoorbeeld dat de instellingen voor hoger onderwijs moeten rapporteren over de studievoortgang van buitenlandse studenten.”

De IND krijgt de bevoegdheid om sancties op te leggen bij het niet naleven van de regels. Uitgewerkt moet nog worden hoe de studievoortgang van buitenlandse studenten geregistreerd zal worden. Als die registratie goed op orde is, zal worden bekeken of de mogelijkheden om hier een bijbaantje te hebben, kunnen worden verruimd. Nu zijn studenten van buiten de Europese Unie gebonden aan een limiet van tien uur werk per week of tien weken tijdens de zomervakantie en een tewerkstellingsvergunning. Uit een onlangs verschenen onderzoek van de Nuffic blijkt

dat Nederland redelijk restrictief is op dit punt, in vergelijking met een aantal andere westerse landen. Het soepeler toelatingsbeleid betekent ook meer verantwoordelijkheid voor de instellingen, een inlichtingenplicht en hardere sancties. Volgens Von Balluseck ademt het moderne migratiebeleid vertrouwen. "De Gedragscode Internationale Student heeft als voorbeeld gediend", vertelt hij. "Mede op basis daarvan zijn afspraken gemaakt tussen de instellingen en de IND, waardoor studenten veel sneller een verblijfsvergunning kunnen krijgen. Dat gaat op basis van vertrouwen. De rechten en plichten zijn niet in de wet vastgelegd. Voor beide partijen werkt dat heel goed."

In het nieuwe stelsel zal gebruik worden gemaakt van referenten. Instellingen voor hoger onderwijs hebben daar in het kader van de Gedragscode al ervaring mee opgedaan.

Proeftuin

Vooruitlopend op de wijziging van de Vreemdelingenwet 2000 wil staatssecretaris Albayrak ervaring opdoen met de nieuwe regels. Daarvoor is een aantal proeftuinen bedacht. Een daarvan is de zogenaamde talentenregeling die uiterlijk komend voorjaar van start moet gaan. De regeling is bedoeld voor zo'n vijfhonderd masters, promovendi en postdocs

die niet langer dan drie jaar geleden zijn afgestudeerd aan een buitenlandse topuniversiteit (gebaseerd op de top-150 van de *Shanghai-ranking* en de ranglijst van de *Times*) of een Nederlandse universiteit of hogeschool. Zij mogen maximaal een jaar in Nederland verblijven om een baan te vinden als kennismigrant of een eigen bedrijf te starten. Aan de hand van een puntensysteem, geënt op het Britse puntensysteem van het *Highly Skilled Migrant Programme*, toetst de IND op opleiding, leeftijd en indicatoren voor welslagen. Na twee jaar zal de regeling worden geëvalueerd.

"Nederland onderscheidt zich met deze regeling van andere landen", stelt Richard Derksen, die namens de directie Onderzoek en Wetenschapsbeleid van het ministerie van Onderwijs betrokken was bij de totstandkoming van de talentenregeling.

Derksen verwacht niet dat het komend voorjaar storm gaat lopen.

"Je moet bijvoorbeeld geld achter de hand hebben om in je levensonderhoud te voorzien." Toch vindt hij het goed dat er zo'n regeling komt. "Er is nu in ieder geval een ruimere mogelijkheid voor hoogopgeleide vreemdelingen om zich te oriënteren op een baan in Nederland." Dankzij de kennismigrantenregeling is het toelatingsbeleid voor kenniswerkers de afgelopen jaren al flink versoepeld. Nederland is voor deze groep toegankelijker dan veel andere Europese landen.

Toezichthoudende rol van onderwijsinstellingen zal in de Kamer ongetwijfeld discussie opleveren

Inlichtingenplicht

Een punt dat nog uitgewerkt moet worden, zijn de kosten die aan de toelatingsprocedures zijn verbonden. Nederland kent hoge leges, maar concrete toezeggingen dat de kosten zullen dalen, worden in de blauwdruk niet gedaan.

De universiteitenvereniging VSNU is positief over het moderne migratiebeleid. Over de nadere invulling van de inlichtingenplicht wil de koepel graag het gesprek aangaan met het ministerie van Justitie. De vraag is wat de Tweede Kamer met de blauwdruk gaat doen. De toezichthoudende rol van onderwijsinstellingen zal ongetwijfeld veel stof tot discussie opleveren. En dat zal beslist niet het enige punt zijn waarover de meningen van de verschillende fracties behoorlijk uiteen zullen lopen. Op 9 oktober is het woord aan de Kamer. Dan weten we meer.

ELS HEUTS

NIET-EU-STUDENT KRIJGT VAAK BEURS OM
HOOG COLLEGE GELD TE COMPENSEREN

Collegegeld nieuwe stijl geeft zicht op echte kosten

Vanaf januari 2009 worden universiteiten en hogescholen niet meer bekostigd voor studenten van buiten de Europese Unie. Minister Plasterk gaat het vrijgekomen geld – ruim 50 miljoen – jaarlijks verdelen over de instellingen. Die willen met hogere collegegelden en beurzenstelsels ‘toekomstbestendig beleid’ op poten zetten.

“Voor zittende niet-EU-studenten verandert er niets, die blijven gewoon 3.700 euro betalen”, zegt Wessel Meijer, hoofd van het International Office van Fontys Hogescholen. Nieuwe studenten van buiten de EU komen bij Fontys op hetzelfde bedrag uit, maar voor hen wordt de rekensom enigszins anders. Fontys maakt een ‘psychologische draai’, vertelt Meijer. “We willen graag dat studenten weten wat onze opleiding echt kost en ook waard is. Daarom vragen we dit jaar 7.200 euro collegegeld. Maar tegelijkertijd bieden we alle aanmelders automatisch een beurs aan. Die houden ze gedurende hun hele studie, op voorwaarde dat ze voldoende studievoortgang boeken.” Veel andere hogescholen kiezen voor een soortgelijke aanpak. Bij Saxion Hogescholen betalen nieuwe studenten dit jaar 5.200 euro en volgend jaar 7.200, maar ook zij worden bij voldoende progressie gecompenseerd met een beurs, tot 3.500 euro. “Dat is nu de consequente lijn: communiceren wat de kostprijs is en wat het collegegeld is”, zegt Chris van den Borne, directeur van het International Office. “Op die manier laat je studenten zien dat je kwaliteit koppelt aan een redelijke prijs.” In Holland, de grootste netto-ontvanger onder de hogescholen in het verdelingssysteem van Plasterk, gaat een stap verder met het financieel prikkelen van studenten. Bij deze hogeschool bedraagt het nieuwe collegegeld 6.500 euro. Studenten die alle studie-

punten halen, krijgen een beurs van 2.000 euro, waardoor ze de facto op 4.200 euro uitkomen – het bedrag dat zittende studenten nu al betalen. Wie punten laat liggen, wordt op die beurs gekort.

Kennisbeurzen

Hogescholen hadden hun beleid wat betreft niet-EU-studenten voor het huidige studiejaar geënt op de verwachte invoering van de zogenoemde kennisbeurzen. Dit voorjaar echter schrapte minister Plasterk geheel onverwachts de verplichting om een deel van de nieuwe rijksbudgetten te gebruiken voor beurzen voor internationale studenten.

Meijer (Fontys) reageert laconiek op de ommezwaai: “Wij laten ons beleid niet van dat soort ontwikkelingen afhangen.” Ook Van den Borne (Saxion) zegt niets aan het beleid te veranderen. Wel was hij zeer teleurgesteld over de maatregel, omdat die volgens hem een Nederlandse wervingsstrategie in het buitenland met een eenvormig systeem van collegegelden en beurzen doorkruiste. “Deze beleidswijziging komt de eenduidigheid van het Nederlandse hoger onderwijs in het buitenland niet ten goede. De een communiceert een kostprijs van 3.500 euro, de ander een hogere kostprijs met beurscompensatie.” Stenden Hogeschool is een van de instellingen die van studenten ook dit jaar nog gewoon het oude collegegeld van 3.500 euro vragen. Henny Atsma, manager internationale marketing: “Nu de kennisbeurzen niet doorgaan, kan iedereen weer opnieuw gaan nadenken hoe hij zich wil profileren. Wij besluiten dit najaar hoe we omgaan met onze collegegelden en beurzen vanaf 2009.”

Wessel Meijer denkt dat Fontys hoe dan ook een ‘toekomstbestendig beleid’ heeft. “Vanaf het studiejaar 2009–2010 gaan we onze middelen selectiever inzetten om excellentie en differentiatie te bevorderen. Dat is ook een van de wensen van de Nederlandse overheid. We hebben straks veertig *Fontys Excellence Scholarship*-beurzen, waarmee we de echt goede studenten nog eens 2.500 euro extra

Niet-EU studenten
gaan kostendekkende
collegegelden betalen.

geven. Omdat je geld maar een keer uit kunt geven, zullen vanaf dat jaar niet meer alle studenten bij ons op een beurs kunnen rekenen. Maar we hopen en verwachten dat er ook een koopkrachtige vraag zal zijn. Het zal lastig zijn die aan te spreken, maar aan de andere kant: het lukt in Duitsland en Australië ook.”

Te chaotisch

Ook Saxion Hogescholen probeert met exclusieve beurzen de kwaliteit van de instroom te verhogen. Inmiddels is het bedrijfsleven uitgenodigd om bij te dragen. Verder wordt bij Saxion – net als bij Fontys – met een schuin oog gekeken naar studenten die gewoon de kostprijs kunnen betalen. “Die zijn er zeker”, zegt Van den Borne. “Maar Nederland moet dan wel het imago van kennisland oppoetsen. Het huidige beleid is te chaotisch.”

De universiteiten hebben al langer ervaring met selectieve en gedifferentieerde inzet van beurzen. Elke instelling stelt daarbij haar eigen prioriteiten. Zo zijn de *Utrecht Excellence Scholarships* van de Universiteit Utrecht gereserveerd voor uitblinkende studenten van de zogenoemde *Prestige Masters*, die veelal gekoppeld zijn aan centrale onderzoeksthema's. Wageningen Universiteit probeert met haar beurzenbeleid een zo internationaal mogelijke instelling te bewerkstelligen, mét studenten die een verblijf in Nederland niet zo een-twee-drie kunnen betalen. Stafdirecteur Onderwijs & Onderzoek Ab Groen: “Dit jaar zal een beurzenfonds met strategische middelen worden opgezet, waaruit vanaf 2009 kan worden geput voor uitwisselingsprogramma's en structurele samenwerkingsverbanden.”

Wageningen liet dit jaar het collegegeld voor niet-EU-studenten opnieuw 1.000 euro stijgen tot 9.250 euro. “Dit hebben wij berekend als ons kostendekkende tarief, daarin zitten alle variabele kosten”, zegt Groen. De gelden die zijn universiteit straks van de minister ontvangt, ongeveer 3,4 miljoen euro, zijn volgens Groen hard nodig om de structurele universitaire voorzieningen voor de brede groep buitenlandse studenten in stand te houden. “Talentcentra, huisvesting, persoonlijke ondersteuning: het kost allemaal geld.”

Strengere eisen

Ook Anka Mulder van de Technische Universiteit Delft – de enige universiteit die meer uit Den Haag ontvangt dan Wageningen – wijst op de kosten van de infrastructuur voor buitenlandse studenten. “Het is zelfs de vraag of we dat op termijn allemaal

kunnen blijven betalen. De bijdrage die we nu van de minister krijgen, is gebaseerd op studentenaantallen van 2006 en wordt bovendien in de komende jaren bevroren. En dat terwijl het aantal binnenkomende studenten stijgt. Dit jaar waren de aanmeldcijfers opnieuw 40 procent hoger.”

Delft heeft inmiddels besloten met ingang van het studiejaar 2009–2010 strengere toelatingseisen te hanteren. Zo wordt een Engelse-taaltoets verplicht voor alle masterstudenten uit niet-Engelssprekende landen. Bovendien zullen de deadlines voor de aanmelding worden vervroegd.

Mulder verwacht dat de TU bij gelijkblijvende financiering verdere acties zal moeten overwegen. “Dan moet je misschien denken aan een andere balans tussen EER- en niet-EER-studenten. Van onze inter-

nationale studenten is nu ongeveer driekwart afkomstig uit niet-EER-landen. Een andere verdeling is financieel haalbaarder, want voor EER-studenten verandert de bekostiging niet.”

Het verder verhogen van het collegegeld is volgens Mulder niet echt een optie. “We stellen de hoogte van het collegegeld vast samen met de andere TU's. Dit jaar betalen

studenten van buiten de EER 8.460 euro. Daarmee zitten we ongeveer op hetzelfde niveau als een goede Engelse universiteit. Je moet je afvragen of je veel hoger wilt gaan zitten. De kwalitatief goede studenten vormen ook een markt van vraag en aanbod.”

Concurrerend tarief

In Delft worden de beurzen voornamelijk verschaft door individuele faculteiten. Mulder: “En die gaan daar heel verschillend mee om. Bouwkunde geeft bijvoorbeeld bijna geen beurzen weg; de goede studenten komen toch wel. Andere faculteiten moeten dat wel, ook om geschikte studenten voor promotie-onderzoek eruit te kunnen pikken.”

Ab Groen denkt dat de Wageningse universiteit met 9.250 euro nog steeds een concurrerend tarief hanteert. “Al zijn daar altijd verschillende theorieën over. De een denkt hoe hoger hoe gewilder, de ander denkt dat een hoog bedrag toch afschrikt.” Maar volgens Groen bepaalt ook niet alleen de hoogte van het collegegeld of een student al dan niet naar Nederland komt. “De eerste studenten die de negatieve kanten van het restrictieve politieke klimaat ten opzichte van buitenlanders hebben meegemaakt, keren nu terug naar huis. Dat zal zijn effect hebben. En dan hebben we het nog maar niet over de dure euro.”

XANDER BRONKHORST

“Op deze manier laten we studenten zien dat we kwaliteit koppelen aan een redelijke prijs”

Echte internationale kennis

Het internationaliseringsproces in het hoger onderwijs is een interessante en tegelijkertijd complexe uitdaging. Want instellingen die de uitdaging aangaan, stuiten onvermijdelijk op nieuwe vragen, waarop nieuwe antwoorden zullen worden gevonden, waaruit vervolgens weer nieuwe uitdagingen voortkomen. In deze column wil ik de lezer een aantal vragen voorleggen die ik de afgelopen jaren ben tegengekomen tijdens mijn werk bij de *International Student Organization* in Wageningen en de *Student Council* van Wageningen Universiteit.

De meest voor de hand liggende – maar ook de belangrijkste – vraag waarmee een instelling te maken krijgt, komt direct in de eerste fase van internationalisering naar voren. Die vraag luidt: wat is internationalisering eigenlijk? Hoe internationaal zijn we? En hoe internationaal willen we zijn?

Die vraag lijkt gemakkelijk, maar het antwoord erop heeft grote gevolgen voor het toekomstbeleid van een instelling. Hoe kan deze vraag worden beantwoord? Laten we ons eerst eens afvragen wat ‘internationaal’ nu eigenlijk is. De meest gebruikelijke en geaccepteerde definitie daarvan is – althans in mijn ogen – het minst van toepassing. ‘Internationaal’ wordt doorgaans geassocieerd met buitenlands of buitenlanders. Maar het is veel meer dan dat, ‘internationaal’ heeft betrekking op relaties en interacties tussen landen.

Een andere vraag is: hoe worden we internationaal? Of: willen we de meest internationale instelling zijn? En wat zijn eigenlijk de voordelen van internationaal zijn? En zo zijn er nog veel meer vragen die instellingen zich zouden kunnen en moeten stellen. Een laatste – cruciale – vraag betreft de meerwaarde van een

internationale instelling. Ik stel mij voor dat een werkelijk internationale instelling niet alleen studenten uit de hele wereld bij elkaar brengt, maar deze studenten ook in staat stelt echte internationale kennis op te doen. Dit soort kennis is nodig om de vrede te bewaren in onze snel groeiende en veranderende wereldmaatschappij, die steeds meer wetenschappelijke en toepasbare kennis nodig heeft die het leven van mensen positief kan beïnvloeden. In de toekomst zal internationale kennis de belangrijkste factor zijn bij het overbruggen van het gat tussen landen en toepassingsgebieden.

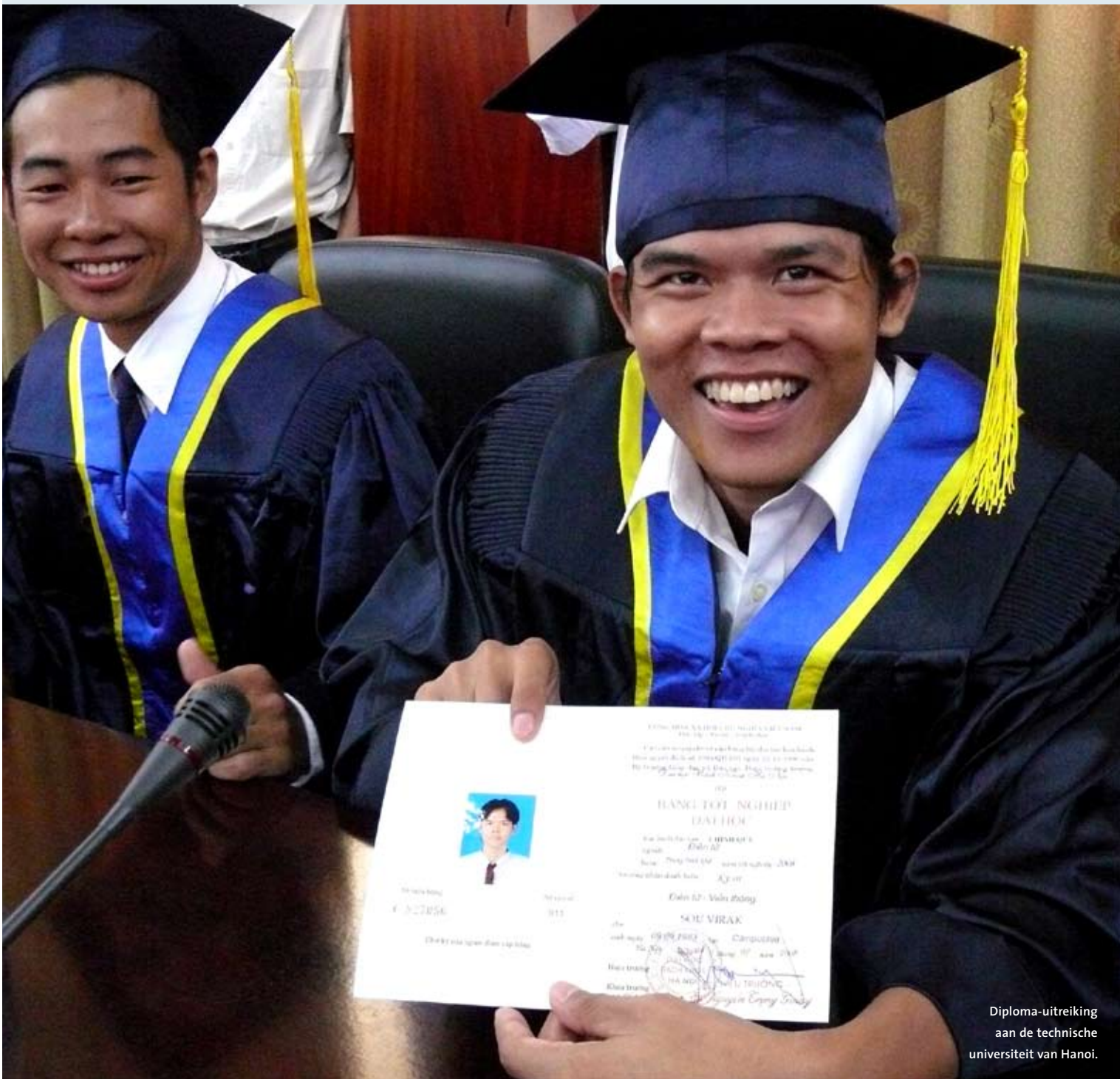
Samenvattend is om internationalisering in het hoger onderwijs te laten slagen, niet alleen een goede definitie nodig, maar ook een duidelijke toekomstvisie. Elke instelling zal haar eigen weg bewandelen en een eigen aanpak hanteren om een bepaald niveau van internationalisering te bereiken. Maar het belangrijkste onderdeel van dit hele proces is, volgens mij, dat we onze dagelijkse werkzaamheden en gewoonten bekijken. Internationalisering moet het hoger onderwijs uit zijn ivoren toren halen en naar het veld brengen. Dit is een lang proces dat alleen met toewijding en hard werk doorlopen kan worden. Maar als al dat werk is gedaan, zal het resultaat de moeite waard zijn. Volgens mij begint dit proces als mensen erover gaan nadenken. Daarom wil ik u voorstellen dat u voor uzelf mijn eerste twee vragen beantwoordt. Hoe internationaal bent u? En hoe internationaal wilt u zijn?

EDWIN B ZEA ESCAMILLA

Edwin B Zea Escamilla komt uit Colombia en volgt de master Urban Environmental Management aan Wageningen Universiteit.

BEROEPSONDERWIJS MOET VIETNAM HELPEN INDUSTRIELAND TE WORDEN

Vietnam wil hbo naar Nederl

Diploma-uitreiking
aan de technische
universiteit van Hanoi.

andse snit

Afgestudeerden in Vietnam worden taxichauffeur omdat ze niet aan de bak kunnen komen, vertelt Willem Brinckman. De onderwijsadviseur werkte ruim twee jaar in Vietnam, onder meer voor projecten van de HBO-raad.

De Vietnamese regering maakt zich terecht zorgen. De economie van het land groeide de afgelopen jaren met 7,5 procent per jaar. Daarmee is Vietnam – na China – de snelstgroeiende economie in Azië. Het moderne bedrijfsleven vraagt *professionals*, maar aan die vraag kunnen Vietnamese universiteiten en *colleges* niet voldoen.

In 2005 werd daarom 'Decreet nummer 14' getekend, betreffende 'fundamentele en allesomvattende hervormingen in het hoger onderwijs in de periode van 2006 tot 2020'. De Vietnamese regering wil met deze hervormingen bereiken dat er meer beroepsgerichte onderwijsprogramma's komen, en meer universiteiten van 'wereldklasse'. Ook moet een systeem van kwaliteitsborging worden opgezet en is het de bedoeling dat het land over twaalf jaar 25.000 gepromoveerde docenten telt.

Volgens Brinckman gaat het vooralsnog om hervormingen op papier. "Er gebeurt nog weinig." De onderwijsadviseur kan het weten: hij was verantwoordelijk voor de evaluatie van twaalf Vietnamese universiteiten.

Onvoldoende op de hoogte

Om de doelstellingen te halen, moet het hoger onderwijs zich een andere onderwijsmethode aanwennen. "Alles draait nu nog om theorie", vertelt Brinckman. "Studenten volgen colleges in grote zalen, waar de docent 'frontaal' les geeft. Er is geen ruimte voor discussie of zelfwerkzaamheid. Hulpmiddelen zoals een projector of bord worden nauwelijks gebruikt." Het is de bedoeling dat de docenten het lesmateriaal gaan aanpassen aan de behoeften van de praktijk. Op dit moment moeten afgestudeerden binnen een bedrijf vaak nog zeker twee jaar intern worden opgeleid, voordat zij genoeg vaardigheden hebben. Niet

Vietnam heeft dringend IT'ers, marketeers en economen nodig, maar het eigen hoger onderwijs kan die niet leveren. Daarom wil de Vietnamese regering het hogeronderwijssysteem hervormen. Nederland helpt mee.

alle Vietnamese studenten weten bijvoorbeeld hoe een computer werkt, of kunnen Engels spreken. Ook tonen Vietnamezen niet altijd genoeg initiatief of creativiteit. Dat zijn allemaal zaken die in de toekomst in het curriculum aan de orde moeten komen.

Dat de praktijk daarin nu nog grotendeels ontbreekt, komt deels doordat docenten vaak onvoldoende op de hoogte zijn van wat er in bedrijven gebeurt. Brinckman: "Docenten weten niet wat 'praktijk' is. We opperden eens dat docenten marketing bij ondernemingen langs zouden gaan. Na terugkomst zeiden ze: nu weten we eindelijk wat onze studenten moeten doen."

Vietnam zou graag een hoger beroepsonderwijs willen hebben zoals Nederland dat kent. Het land heeft wel colleges, maar die zijn qua niveau niet te vergelijken met de Nederlandse hogescholen. Ook zijn stages geen onderdeel van het curriculum.

Bloem der natie

Een ander probleem in Vietnam is dat maar heel weinig mensen toegang hebben tot het hoger onderwijs. Jaarlijks strijden bijna 2 miljoen scholieren om de 300.000 plaatsen op de universiteiten. Veel jongeren gaan dan ook in een ander land studeren. Buitenlandse onderwijsinstututen lokken veelbelovende scholieren met mooie beurzen. "De bloem der natie gaat uit Vietnam weg. Dat is een probleem", aldus Brinckman.

Nederland is voor Vietnamese studenten nog niet een heel populaire bestemming. Maar daar komt verandering in, weet Tran Nguyet Que, *office manager* van het Neso-kantoor dat sinds 2006 in Vietnam is gevestigd. Neso Vietnam doet van alles om studenten warm te maken voor een studie in Nederland. Zo wordt een Holland Onderwijs Beurs georganiseerd, zijn er seminars voor studenten en vertellen Vietnamese alumni tijdens bijeenkomsten over hun ervaringen in Nederland. Que merkt dat al die inspanningen vruchten beginnen af te werpen. "Meer en meer Vietnamese studenten weten over

het bestaan van Nederland, en over de kwaliteit van het hoger onderwijs.” Volgens cijfers van Neso Vietnam studeerden in 2007 ongeveer duizend Vietnamezen in Nederland. Dat waren er ongeveer evenveel als in Frankrijk. Groot-Brittannië trok vorig jaar 1.500 Vietnamese studenten, de Verenigde Staten 6.000. Vietnamezen volgen in Nederland vooral studies op het gebied van *business*, transport en logistiek, medicijnen, economie, IT en landbouw.

Vietnam probeert de *braindrain* te beperken door meer universiteiten op te richten. Maar volgens onderwijsadviseur Brinckman zou het land óók aandacht moeten geven aan het verbeteren van de kwaliteit van de al bestaande instellingen. Hij vindt het jammer dat dat laatste nog onvoldoende gebeurt. “*Get good before you get big*, zeggen de Amerikanen, en daarin moet ik ze gelijk geven.”

Geen eigen inbreng

Het zal voor Vietnam nog lastig blijken te zijn om alle gewenste hervormingen door te voeren. Dat komt mede door het confucianisme. De leer van de Chinese filosoof Confucius, die in de zesde eeuw voor Christus leefde, is van grote invloed in Vietnam. “Veel van Confucius’ ideeën gaan over goed bestuur, moraal, normen”, vertelt Brinckman. “Techniek, algebra of meetkunde waren voor hem veel minder belangrijk.” Toch heeft Vietnam ook deze disciplines tegenwoordig hard nodig.

Ook het communisme staat volgens Brinckman snelle onderwijshervormingen in de weg: ‘boven’ bepaalt wat er ‘beneden’ moet worden onderwezen. “Het lesprogramma wordt door het ministerie gemaakt, docenten hebben zelf geen inbreng.” Dat maakt dat ze ook maar weinig initiatief tonen. “Wij opperden eens aan een professor: zet de tafeltjes in de rondte, dat geeft meer discussiemogelijkheden. Hij antwoordde: ‘Dat mag niet, tafeltjes herschikken.’ En dat was dat.”

Verder werkt ook de bureaucratie als stroop op veranderingen. “De Vietnamese minister van Onderwijs had in het begin de hervormingsplannen nog niet zwart op wit. Tja, dan is de voorzitter van een universiteit voorzichtig. Er moet eerst een documentje komen met alle doelen op een rij, daarop hoort een mooie rode stempel, en dan pas wordt actie ondernomen.”

Ten slotte wil de regering de universiteiten op papier wel meer macht geven. “Maar meer verantwoordelijkheid betekent meer controle. Daar zijn de presidenten van de universiteiten niet altijd gelukkig mee.”

Om het Vietnamese onderwijs meer praktijkgericht en minder theoretisch te maken, kijkt Vietnam veel om zich heen. In 2005 is het land onder meer een samenwerkingsverband aangegaan met de Nederlandse

HBO-raad, waarbij verschillende projecten zijn opgezet. Momenteel zijn acht Vietnamese universiteiten bezig hun lesprogramma’s meer beroepsgericht te maken. Dat gebeurt in samenwerking met vijf Nederlandse hogescholen, waaronder de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden en Fontys Hogescholen. Gekeken wordt naar curriculumontwikkeling en lesmethoden, maar ook naar het huidige beoordelingssysteem in Vietnam. De Nuffic heeft voor dit project, dat vier jaar gaat duren, 5 miljoen euro beschikbaar gesteld.

Brinckman: “Je ziet dat de Vietnamese regering haar onderwijshervormingen via allerlei projecten probeert te realiseren. Het zijn vooral dergelijke donorprojecten waarin actief geprobeerd wordt de manieren van lesgeven te veranderen.”

De onderwijsadviseur is positief over het Nederlandse project. “Het wordt goed opgepakt door de Vietnamezen. Het heeft nu drie jaar geduurd, maar het begint een voorbeeld te worden en het Vietnamese ministerie van Onderwijs hoopt dat het wordt verlengd. Wel denk ik dat dit project – en dat geldt ook voor andere initiatieven – veel meer gericht moet zijn op échte samenwerking, met gezamenlijke opleidingen, of studentenuitwisselingen waarbij Vietnamezen een deel van hun studie in Nederland doen.”

Ongelooflijke kracht

Vietnam is in ieder geval druk bezig. Zijn de doelstellingen voor 2020 realistisch? “Die vraag hoor je niet te stellen in Vietnam”, weet Brinckman. “Het moet gewoon gebeuren. Er is in ieder geval goede wil en veel geld beschikbaar – er zijn zoveel fondsen. Het land krijgt bovendien veel geld van donoren. De Vietnamese regering houdt zich dan ook niet bezig met wat de hervormingen allemaal gaan kosten. Het grote voorbeeld is Maleisië, dat van ontwikkelingsland naar industrieland is gegroeid. Dat wil Vietnam ook.” Brinckman sluit niet uit dat dat uiteindelijk zal lukken. “Er zit een ongelooflijke kracht in die Vietnamezen. En als ze iets doen, doen ze het met plezier. Ze hebben respect voor elkaar. Ze kijken positief naar de toekomst. Dat geeft energie.”

SANG-AH YOO

“Praktijkgericht onderwijs?

Docenten weten niet

wat ‘praktijk’ is”

‘Ik popel om naar een rampgebied te gaan’

Ilse Wermink (24) loopt voor haar studie internationale humanitaire hulpverlening in Dublin stage bij de European Commission Humanitarian Office in Brussel. Zij onderzoekt hoe een kleine ngo zich in de kijker kan spelen bij een grote gelddonor als de overheid.

“Als ergens een ramp gebeurt, valt er vaak een gat tussen het lenigen van de eerste nood en het in gang zetten van ontwikkelingssamenwerking. Stel, er breekt een burgeroorlog uit waarbij grote vluchtelingenstromen op gang komen. Dan gaan eerst Artsen zonder Grenzen en het Rode Kruis erheen om een kamp en een hospitaal in te richten. Daarna is het wachten tot een andere grote organisatie de mensen helpt om hun leven weer op te pakken. Daartussen valt vaak een gat, terwijl de vluchtelingen allerlei trauma’s hebben, waarvoor ze ook hulp nodig hebben. Dat is iets waarin een kleinere, specialistische ngo goed zou kunnen voorzien.

Een Duitse gynaecologe en een maatschappelijk werkster die in Berlijn vrouwelijke slachtoffers van seksueel geweld behandelden, hebben diepe indruk op me gemaakt toen ze besloten hun expertise in te zetten voor verkrachte vrouwen in Bosnië. Ze deden dat niet alleen vanuit de goedheid van hun hart, maar ook met een grote kennis van zaken. Voor het welslagen van zo’n kleine ngo is dat laatste van groot belang. Een grote gelddonor als de overheid gaat pas een relatie met vrijwilligers aan als duidelijk is dat de middelen goed worden besteed. Goedbedoelde, maar vaak eenmalige burgerinitiatieven als de bouw van een school in

Ghana, komen voor gouvernementele steun niet in aanmerking.

Mij intrigeren kleine ngo’s, omdat ik me goed kan voorstellen dat je op die manier mensen zou willen helpen. Nu ik stageloop in het veilige Westen, ben ik natuurlijk vooral bezig met de theorie. Maar ik popel om zelf naar een rampgebied te gaan en de handen uit de mouwen te steken. Dan zie je tenminste resultaat van je inspanningen. Mijn vrienden plagen me wel eens met die behoefte om anderen te helpen. Ze denken geloof ik dat ik een soort barmhartige Samaritaan ben. Maar ik vind het gewoon zinnig werk, en interessant bovendien.

Ik zou het liefst naar Congo willen, maar er zijn wel wat beletsels. In de allereerste plaats moet ik goed Frans leren spreken. Verder zitten hulporganisaties niet erg op je te wachten als je nog geen ervaring in het veld hebt opgedaan. Maar het is ook een kwestie van goed je eigen grenzen aftasten. Je kunt wel heel stoer roepen dat je voor geen kleintje vervaard bent, maar werken in een rampgebied is hard, in alle opzichten. Daarom denk ik dat ik eerst moet mikken op een gebied als Noord-Kenia. Daar valt ook genoeg te doen, maar daar zijn de omstandigheden net iets minder schrijnend.”

ANNEMIEKE BOSMAN

‘Ik voel me nu meer verbonden

Nederlandse studenten kunnen sinds een jaar studiefinanciering ontvangen wanneer ze een volledige bachelor- of masteropleiding in het buitenland volgen. Drie studenten over hun ervaringen met de meeneembare studiefinanciering.

Drie jaar geleden kwam de vader van rechtenstudent Pieter Ernst om het leven bij een gruwelijke roofoverval in Zuid-Afrika. Ernst, die grotendeels opgroeide in Nederland bij zijn moeder, woonde op dat moment bij zijn vader. Die had een tehuis voor zieke kinderen. Ernst nam het tehuis na de dood van zijn vader over toen hij nog geen twintig was. Studeren naast zijn werk leek niet mogelijk. Tot hij hoorde van de mogelijkheid om bij de University of South Africa te studeren vanuit huis. “Dat is zoiets als de Open Universiteit in Nederland. Je hoeft niet

op te dagen bij colleges en hebt contact met docenten via e-mail en telefoon. Dat systeem sprak me direct aan. Zo kon ik werken en studeren tegelijkertijd.” Maar studeren kostte naast veel tijd ook redelijk veel geld. “Het tehuis is een goed doel en maakt geen winst”, zegt de rechtenstudent. “Studeren is hier niet zo duur, maar het kost natuurlijk wel geld.” Hij vroeg vorig jaar met succes studiefinanciering aan. “Dat gaf me een financiële boost. Van mijn basisbeurs kan ik hier prima rondkomen. Ik ben er erg blij mee.”

Internationale studenten aan het Trinity College in Dublin.

Foto: Rob Burkhard

den met Nederland'

Ernst is een van de ruim 5.250 studenten die een aanvraag indienden bij de Informatie Beheer Groep (IBG) om voortaan studiefinanciering te ontvangen voor een opleiding in het buitenland. De belangstelling voor de regeling, die nu een jaar van kracht is, valt daarmee nog wat tegen. De studenten moeten een volledig bachelor- of masterprogramma in het buitenland volgen. De opleiding in het buitenland moet minimaal van hetzelfde niveau zijn als een studie in Nederland.

Dat laatste is nog niet zo eenvoudig te bepalen. De Nuffic bepaalt voor de IBG welke opleidingen wel en niet aan de eisen voldoen. "In het buitenland is er vaak geen binair systeem zoals in Nederland", zegt Nuffic-medewerkster Amy Janssen. "Meestal zijn er op universiteiten gemengde vormen van wat wij hbo- en wo-opleidingen noemen. Dan is het van belang dat studenten die een wetenschappelijke master volgen, onderzoeksvakken kiezen met veel aandacht voor methodologie. Een opleiding is bijna nooit honderd procent wetenschappelijk, maar je moet er wel voor zorgen dat je voor meer dan de helft wetenschappelijke vakken volgt, anders wordt de opleiding als hbo-master ingeschaald."

Dat kan er vervolgens toe leiden dat de aanvankelijk ontvangen beurs wordt omgezet in een lening. In totaal twintig studenten zijn volgens de Nuffic op dit moment nog in onzekerheid of ze door hun vakkenkeuze geld moeten terugbetalen.

Extra boeken

Los van deze factor zijn veel studenten die in het buitenland studiefinanciering ontvangen, enthousiast. "Ik voel me nu weer meer verbonden met Nederland", zegt Ernst. "Ik heb het idee dat ik ook in Nederland nog meetel." Ook Jennifer van Dijk is opgetogen. Ze volgt een bacheloropleiding *Business of Tourism* in het Mexicaanse Guadalajara. "Ik koop nu extra boeken, die niet speciaal bij het lesprogramma horen, maar wel belangrijk zijn om te lezen. Ik betaalde mijn studie eerder van mijn spaargeld. Dat hoeft nu niet meer. Daarom kan ik nu een cursus Frans volgen." De vierdejaars toerismestudent moet nog wennen aan de andere academische gewoontes in Mexico.

"Je kan hier makkelijk een halfuur te laat op college komen. Docenten doen dat vaak ook", zegt ze lachend. "Ik zat in het begin stipt op tijd in de collegebanken, maar dat is helemaal niet nodig. Er wordt hier ook meer in groepjes gewerkt dan in Nederland."

Erg lastig

Dore van Haasterecht bleef dichterbij huis dan Ernst en Van Dijk. Zij begon vorig jaar aan een opleiding Engelse taal- en letterkunde aan de universiteit van Glasgow (Schotland). In tegenstelling tot Ernst en Van Dijk studeert zij in een land waar het leven duurder is dan in Nederland. "Dankzij de studiefinanciering kan ik me volledig op mijn studie richten en hoef ik geen bijbaan te nemen."

Van Haasterecht is ook kritisch over de Nederlandse bureaucratie. "Het duurde een paar maanden voordat ik stufi kreeg. Dat was erg lastig, omdat ik wel rekeningen en de huur moest betalen. Gelukkig had ik nog spaargeld, anders had ik niet rond kunnen komen." Van Dijk had dezelfde problemen. "Ik kreeg mijn beurs pas na drie maanden. Je moet zo'n papierwinkel invullen, dat is – opmerkelijk genoeg – in

"Ik betaalde mijn studie eerder van mijn spaargeld."

Dat hoeft nu niet meer"

Nederland toch minder goed geregeld dan in Mexico." Onderzoek van het digitale studentenplatform NEWS, wat staat voor Nederlandse Wereldwijde Studenten, wees onlangs uit dat tweederde van de Nederlandse topstudenten in het buitenland niet meer terug wil naar hun vaderland. "Dat verbaast me niet", zegt Van Dijk. "Veel studenten zijn Nederland zat. Het is een klein land. In het buitenland kun je ook veel nieuwe dingen beleven. Je verbreedt daar je horizon." Van Dijk zelf keert in elk geval waarschijnlijk niet meer terug naar Nederland. Zij heeft al een nieuw land op het oog waar ze zou willen wonen: Noorwegen. "Weer iets totaal anders dan Mexico." Maar ze ziet er niet tegenop. "Omdat ik al een keer de stap heb genomen om naar het buitenland te gaan, weet ik wat er op me afkomt. De drempel om je daadwerkelijk elders te vestigen is daardoor veel lager."

ROBERT VISSCHER

Drie weken in 'land van vergane glorie'

Het district La Boca in Buenos Aires.

Foto: Anton Dijkgraaf/HH

Internationale ervaring opdoen kan ook buiten het collegejaar. De Delftse student Hans Ruitenberg gebruikte er zijn zomervakantie voor. Met elf medestudenten industrieel ontwerpen nam hij deel aan een studieproject in Argentinië.

Hans Ruitenberg, zesdejaars student industrieel ontwerpen aan de TU Delft, bracht deze zomer drie weken door in Argentinië. Hij onderzocht het Argentijnse ambulancevervoer en bezocht een aantal bedrijven.

De studievereniging van de faculteit Industrieel Ontwerpen organiseert eens in de twee jaar een studieproject buiten Europa. De afgelopen jaren stonden Brazilië, Korea, Japan en de Verenigde Staten op het programma. Een deel van de kosten wordt gedekt door bedrijven zoals Microsoft en Electrolux, in ruil voor onderzoek.

“Het programma was propvol”, vertelt Ruitenberg. “We hebben veel bedrijven bezocht. Niet alleen grote zoals Unilever en Fiat, maar ook kleintjes. Zoals een atelier waar voorwerpen van leer werden gemaakt, zoals paarden en hagedissen. Die kon je gebruiken als presse-papier of pennenhouder.” De grote bedrijven verstrekten niet alleen informatie aan de studenten, ze organiseerden ook workshops. “Daar konden we onze energie in kwijt. Voor ons eigen onderzoek dat we in groepjes van drie deden, waren dagdelen ingeroosterd.” “Onze opdracht was om het ambulancewezen in Nederland te vergelijken met dat in Argentinië.”

Daar bleken nogal wat verschillen in te zitten. “Ten eerste bellen de Argentijnen veel eerder een ambulance dan wij”, vertelt Ruitenberg. “Ten tweede is het verkeer heel anders. Niemand houdt zich aan de regels, alleen rood licht wordt gerespecteerd. In Argentinië vallen 40.000 verkeersdoden per jaar op een bevolking van 40 miljoen. In Nederland is dat zeshonderd op 16 miljoen.” Behalve bedrijven bezochten de studenten ook de universiteiten van Buenos Aires en Cordoba. Ruitenberg: “De openbare universiteiten zijn gesubsidieerd; het onderwijs staat hoog aangeschreven en is voor iedereen toegankelijk, dus niet alleen voor de elite. Er zijn ook privé-universiteiten, die hebben meer contacten met het bedrijfsleven. Door die contacten kunnen studenten na hun afstuderen gemakkelijker een baan vinden.”

Bij de dag leven

Wat Ruitenberg in Argentinië op straat opviel, was de vele politieke graffiti. “Dat zijn toch dingen die je bij ons niet ziet.” Verder vond hij het opvallend dat bedrijven door de inflatie nauwelijks langetermijninvesteringen doen. “Zeker kleine ondernemers leven bij de dag en maken hooguit een plan voor een of twee jaar vooruit. Dat betekent dat werknemers zomaar op straat kunnen komen te staan.” Zijn algemene indruk van Argentinië? “Ik vond het een land van vergane glorie. De mensen zelf zien er verzorgd uit. Maar de gebouwen niet. Het onderhoud kost blijkbaar te veel geld.”

KLARI SIMONET

Onderwijsprogramma hindert Erasmus het meest

Voor al obstakels in het onderwijsprogramma maken de Erasmusbeurzen minder populair, blijkt uit onderzoek naar het dalende aantal Erasmusstudenten. De hoogte van het bedrag lijkt nauwelijks een rol te spelen.

Al twee opeenvolgende jaren neemt het aantal Nederlandse Erasmusstudenten af. Dat is zorgwekkend, vindt Nuffic-medewerker Hendrik Jan Hobbes. Hij deed in opdracht van het Nationale Agentschap Leven Lang Leren onderzoek naar de achtergronden van de daling. Die bedroeg vanaf 2005/2006 jaarlijks ongeveer 3 procent. Dat terwijl het aantal ingeschrevenen aan universiteiten en hogescholen in die periode juist toenam. En de studentenmobiliteit in andere landen – waaronder Duitsland, Frankrijk en Italië – al jaren een stijgende lijn vertoont. Hobbes baseerde zijn onderzoek onder meer op een enquête onder universiteiten en hogescholen. Zij wijzen op de obstakels die samenhangen met het onderwijsprogramma. Zo sluiten vakken niet op elkaar aan en komt het voor dat studenten interessante minoren of keuzevakken moeten missen wanneer ze tijdelijk naar het buitenland gaan. Ook verschillen in de jaarindeling (semesters/trimesters) kunnen een probleem vormen.

Dé pasklare oplossing om de dalende trend te keren biedt het rapport niet, erkent Hobbes. “Maar dat was ook niet de bedoeling. Het is vooral een discussiestuk.” Het onderzoek wordt, met reacties van oud-Erasmusstudenten en een aantal betrokken instellingen, dit najaar als boekje verspreid. In dat boekje komen ook voorbeelden van successen te staan.

Goed contact

Bij 22 hogeronderwijsinstellingen gaan juist meer studenten met een Erasmusbeurs op reis. Zij geven aan het curriculum van partners goed te kennen en ondervinden geen problemen op dat gebied. “Goede uitwisseling begint bij goed contact”, weet ook Vanessa Lambrecht, afdelingshoofd van het Nationale Agentschap dat het Erasmusprogramma beheert. “Dat is voor sommige instellingen toch een *eye-opener*.” Het nationale agentschap zou voorlichting kunnen gaan geven over de aanpak van bijvoorbeeld *joint degrees*. Maar ook afspraken over huisvesting kunnen bijdragen aan de zekerheid die studenten graag hebben. “Ze haken af als een verblijf in het buitenland te veel moeite kost.”

Een ander punt waarop winst te behalen valt, is promotie. Lambrecht ontmoette onlangs twee derdejaarsstudenten, die nog nooit van het Erasmusprogramma hadden gehoord. “Eén van hen had zelfs zijn studie onderbroken om op eigen kosten in Frankrijk zijn talenkennis bij te spijkeren. We moeten dus nog eens kijken hoe we promotiemateriaal het beste kunnen inzetten.” Het rapport doet de aanbeveling oud-Erasmusstudenten in te zetten als ambassadeur. Zelf denkt Lambrecht dat docenten met buitenlandervaring ook een goede katalysator kunnen vormen.

Lambrecht is in elk geval hoopvol over de toekomst van het Erasmusprogramma: “Het heeft tijd nodig, maar er zijn veranderingen mogelijk. Ik verwacht niet dat er komend jaar ineens duizend Erasmusstudenten bij komen. Ik ben al blij als het aantal zich stabiliseert. Maar daarna moet de lijn omhoog.” Niet in het minst, omdat een structurele daling nadelige gevolgen kan hebben voor het Nederlandse Erasmusbudget, dat in 2013 opnieuw wordt vastgesteld.

ANNELIEKE SLAPPENDEL

'Nederland is een tussenstop

Voor de Nederlandse kenniseconomie zijn ze hard nodig: talentvolle wetenschappers uit het buitenland. Wie zijn deze kenniswerkers? Transfer praat met negen van hen. Deze maand de Iraanse postdoc **Kourosh Khosh Elham**, fotogrammist bij de faculteit Luchtvaart- en Ruimtevaarttechniek van de TU Delft.

Kourosh Khosh Elhams komst naar Nederland hing lange tijd aan een zijden draadje. Hij had in 2005 al een contract getekend aan de andere kant van de wereld, bij de Australische Canberra University. Verder weg van Nederland is bijna niet mogelijk. "Ik had veel goede contacten in Australië en ik solliciteerde tegelijkertijd in Canberra en Delft. Van de TU hoorde ik maar niets. Toen kwam ik op een congres in Maleisië een Nederlander uit Delft tegen. Hij werkte bij de vakgroep waar ik nu ook werk. Hij vertelde mij heel enthousiaste verhalen over zijn vakgroep." Daarna kwam alles in een stroomversnelling. Elham kon opeens ook in Delft aan de slag. "Ze zochten een fotogrammist, dat is mijn specialisatie. De baan was mij op het lijf geschreven. Ik had hier ook uitzicht op een vaste aanstelling. Dat sprak me veel meer aan dan de baan in Canberra. Daar zou ik me bezighouden met *remote sensing*, waar ik minder in thuis ben. Ik had daar ook minder carrièreperspectief." En zo belandde Elham op het allerlaatste moment als postdoc bij de faculteit Luchtvaart- en Ruimtevaarttechniek in de pittoreske grachtenstad Delft. "In Iran was ik verbonden aan de Universiteit van Teheran. Daar was steeds minder geld beschikbaar voor mijn onderzoek. Voor mijn carrière was het daarom beter als ik vertrok. In Iran is er, in tegenstelling tot in westerse landen, vrijwel geen samenwerking met de industrie. Het nut van fotogrammetriek wordt niet in gezien."

Veel eenvoudiger

Fotogrammetriek is de techniek om informatie te verzamelen voor hoofdzakelijk kaarten. Vanuit vliegtuigen worden regelmatig camerabeelden gemaakt

voor geografen, verkeerskundigen en landschapsarchitecten. "Normaal gesproken heb je voor het maken van beelden zowel camera's in een vliegtuig of helikopter nodig als vaste meetpunten op de grond. Ik ontwikkel een nieuw systeem waardoor de vaste meetpunten op de grond niet meer nodig zijn en alleen de camera in een helikopter of vliegtuig afdoende is. Dat maakt meten veel eenvoudiger en scheelt moeite en geld."

"Wanneer ik een betere aanbieding krijg, ga ik weer weg"

In Nederland bestaat veel meer interesse voor dit onderzoek. Er is ook meer geld beschikbaar. "Daarom wilde ik zo graag naar Nederland. Hier is de samenwerking met de industrie uitstekend. Dat zorgt voor een goede wisselwerking en onderzoeksgeld." Maar verder was Nederland een blinde gok voor de Iraniër. "Ik wist dat het een klein land is, waar heel veel mensen wonen." Elham had in 2005 een korte vakantie gevierd in Amsterdam, na afloop van een congres in Frankrijk. "Het viel me direct op dat er geen smog was. In Teheran hangt vrijwel altijd een smerige, dikke, zwarte wolk boven de stad. De stad was heel groen. Nederlanders reden rond op fietsen en veel minder in auto's zoals in Teheran. Dat sprak me aan." Ook de Nederlandse talenkennis maakte indruk op Elham. "Bijna iedereen spreekt Engels, dat vond ik ook erg fijn. In Frankrijk bijvoorbeeld was het veel lastiger om me verstaanbaar te maken." De onderzoeker is inmiddels anderhalf jaar in Nederland. "Ik heb het hier erg naar mijn zin. Ik moest er wel heel erg aan wennen dat je niet zomaar bij Nederlanders langs kan komen, maar dat je een afspraak moet maken. Dat vond ik in het begin heel vreemd. Het enige waar ik niet aan wen, is het weer. Er valt hier zo veel regen."

Onderzoeker Kourosh Khosh Elham: 'In Delft wordt veel samengewerkt. Dat was ik niet gewend.'

Foto: Serge Ligtendberg

in mijn loopbaan'

Het universitaire klimaat daarentegen bevalt de fotogrammist uitstekend. “In Delft wordt heel veel samen- gewerkt, dat was ik niet gewend. In Teheran heerst een strakke hiërarchie, net zoals in Hongkong waar ik ben gepromoveerd. Een professor spreek je niet zomaar aan. Hier is die afstand gelukkig veel kleiner. Collega’s zijn in Delft ook veel relaxter op hun werk, waardoor er een veel betere werksfeer is.”

Toch valt Elham ook het een en ander tegen in Nederland. “De bureaucratie vind ik heel vervelend. Het duurde drie maanden voordat ik mijn visum kreeg. Ik wacht nog altijd op mijn verblijfsvergunning. Ik heb het gevoel alsof ik zoek raak in de procedure. Elke keer wordt gezegd dat ik binnen drie weken informatie krijg, maar dat is nooit zo. Heel frustrerend.”

Goede carrièreperspectieven

Ook Elhams vrouw heeft nog altijd geen verblijfs- vergunning. Zij volgde haar man een paar maanden geleden naar Nederland. “Het was een heel grote beslissing voor ons om naar Nederland te komen, omdat we onze vrienden en familie achterlieten. Mijn vrouw had veel twijfels. Zij was sportlerares in Iran en raakte haar baan kwijt, omdat we naar Nederland kwamen. Maar ze heeft het nu erg naar haar zin. Nederlanders zijn heel vriendelijk, wij merken niets van argwaan jegens moslims en wonen hier met veel genoegen.”

Elham is blij dat hij naar Nederland is gegaan in plaats van naar Australië. “Ik ben hier naartoe gekomen voor de goede carrièreperspectieven. Mijn carrière is heel belangrijk voor me. Dat betekent ook dat ik, wanneer ik een betere aanbieding krijg, weer wegga. Nederland is een tussenstop in mijn loopbaan. Waar die mij verder zal brengen, zal ik wel zien.”

ROBERT VISSCHER

‘De beste MBA in Afrika’

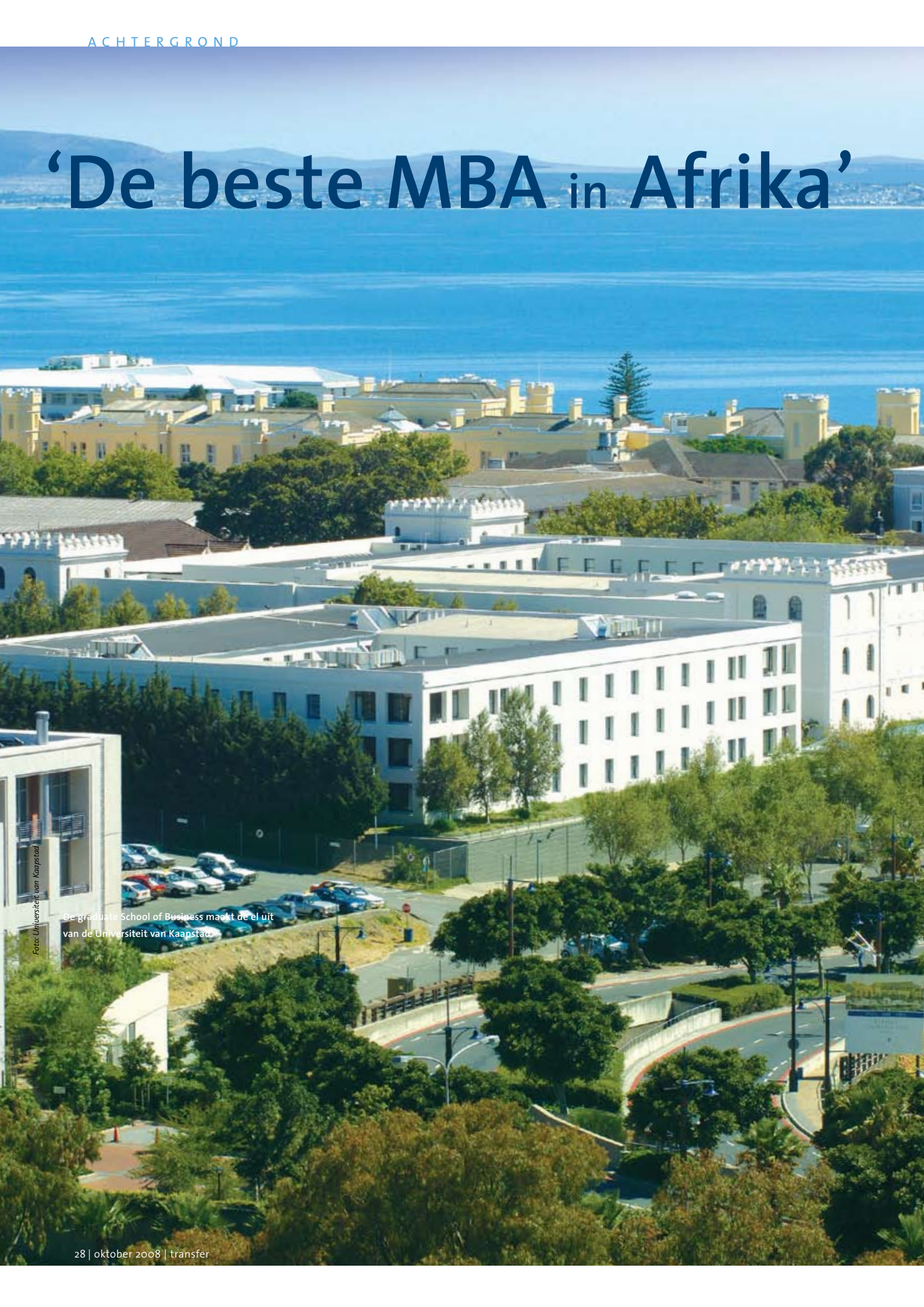

Foto: Universiteit van Kaapstad

De graduate School of Business maakt de el uit van de Universiteit van Kaapstad.

De MBA van de Graduate School of Business in Kaapstad is de enige Afrikaanse opleiding in de prestigieuze MBA-ranglijst van de Financial Times. Dat feit legt de Zuid-Afrikaanse master of business administration geen windeieren. Steeds meer internationale studenten – ook Nederlanders – vinden de weg naar Kaapstad.

“Als de opleiding niet in de tophonderd van beste MBA's ter wereld had gestaan, was ik hier zeker niet naartoe gegaan”, zegt Wouter Stevens (30) uit Amsterdam. Stevens is een van de vier Nederlanders die dit jaar de voltijds MBA-opleiding volgen aan de Graduate School of Business (GSB) van de Universiteit van Kaapstad. Ook zijn vriendin Maaïke Leusink (28) volgt de opleiding. “We hadden allebei behoefte aan een *break*. Dit is een soort nuttige vakantie voor ons”, zegt ze terwijl ze naast Wouter op een houten bank gaat zitten. We zijn in de binnentuin van de Breakwater Lodge, de achttiende-eeuwse gevangenis waarin de opleiding is gevestigd. Openslaande deuren geven toegang tot de studentenkamer, waar groepjes studenten aan gezamenlijke opdrachten werken. De sfeer is ontspannen: de studenten hangen op grote, leren bankstellen. Hier geen jasje-dasje-cultuur; een enkele student gaat zelfs gekleed in korte broek en T-shirt.

Hoewel de MBA van de GSB al meer dan veertig jaar oud is, wint de opleiding de laatste jaren ineens enorm aan populariteit. In 2007 nam het aantal studenten met maar liefst 34 procent toe. Ook steeds meer buitenlanders ontdekken de opleiding: in de huidige groep van 78 studenten zijn twintig nationaliteiten vertegenwoordigd.

Geen toevalstreffer

Een belangrijke oorzaak van de groeiende populariteit is het feit dat de Kaapse MBA sinds een paar jaar op de gerenommeerde MBA-ranglijst van de Britse krant de *Financial Times* (FT) staat. In 2005 veroverde de opleiding de eerste vermelding, op plaats 82. Sindsdien klom de Zuid-Afrikaanse studie naar nummer 52 in 2007. “Dat we dit jaar voor de vierde achtereenvolgende keer in de lijst worden opgenomen, laat zien dat het niet een eenmalige toevalstreffer was. *We're here to stay*”, zegt Frank Horwitz, de directeur van de opleiding. Volgens de FT scoort de GSB vooral hoog als het gaat om de diversiteit van de studenten en het lesprogramma, de kansen voor alumni op de arbeidsmarkt en de kwaliteit van het onderzoek.

“Het is een goede school en ook nog eens veel goedkoper dan de meeste MBA's”, vindt de Amerikaan Matt Conroy (30). Hij komt uit het land dat de duurste MBA's ter wereld binnen zijn grenzen heeft. Voor een MBA op Harvard moet bijna 52.000 euro worden neergeteld. In vergelijking daarmee is de GSB spotgoedkoop: 'slechts' 18.000 euro. Met dat feit haalde de opleiding de tweede plaats in een andere FT-ranglijst, namelijk die van de meeste waar voor je geld. Zuid-Afrikanen zelf – dit jaar zijn dat er binnen de opleiding 56 – betalen overigens nog minder: ruim 9.000 euro. Maar ook al is dat bedrag de helft van het tarief dat voor buitenlanders geldt, voor veel Zuid-Afrikanen is het nog altijd onbetaalbaar. Daarom stellen bedrijven als vermogensbeheerder Allan Grey beurzen beschikbaar voor getalenteerde, maar minder gefortuneerde studenten. Een gemiddelde beurs bedraagt ongeveer 12.000 euro per jaar. Daarmee is het collegegeld plus een deel van het levensonderhoud gedekt. Dit jaar hebben vier Zuid-Afrikaanse MBA-studenten een beurs.

Unieke aspecten

De GSB is de enige MBA in Zuid-Afrika die het gerenommeerde internationale GMAT-examen als toelatingseis heeft. Al geeft Steve Burgess, docent marketingstrategie, toe dat de GSB-studenten niet altijd de hoogste scores kunnen laten zien. “Ik denk eerlijk gezegd dat sommige van onze studenten bijvoorbeeld niet op Harvard zouden worden toegelaten.” Dat is in zijn ogen geen probleem, omdat het programma in Kaapstad heel anders is opgezet. Waar veel Amerikaanse en West-Europese MBA's vooral analytisch van opzet zijn, richt de GSB zich meer op de praktijk. Zo zullen de studenten later dit jaar kleine zelfstandige ondernemers in de Kaapse sloppenwijken gaan ondersteunen bij het ontwikkelen van hun eigen bedrijfje.

Toch benadrukt Burgess dat de overeenkomsten tussen alle MBA-opleidingen groter zijn dan de verschillen. “85 Procent van de stof is wereldwijd

hetzelfde. Zo gebruiken wij het Harvard-boek voor het vak marketing en geef ik hier in Zuid-Afrika dezelfde lessen als wanneer ik gastdocent in de VS ben. Maar het is uit marketingoogpunt natuurlijk goed om de unieke aspecten van de eigen opleiding zoveel mogelijk te benadrukken.”

De belangrijkste van die onderscheidende factoren is volgens directeur Horwitz de focus op de economieën van zich snel ontwikkelende landen.

“Kaapstad ligt natuurlijk op de drempel van een zich ontwikkelend continent. Daar ligt onze kracht.”

Ook de internationale studenten spreekt dit aspect van de opleiding aan. Er is veel aandacht voor de verschillen tussen Westerse en Afrikaanse economieën. Studente Maaïke geeft een voorbeeld van zo'n verschil: “Nederlanders sparen relatief veel geld”, vertelt ze. “Dat geld wordt gebruikt voor investeringen die leiden tot economische groei. Hier werkt dat niet zo. Zuid-Afrikanen hebben dikwijls geen geld om te sparen. Het land is dus totaal afhankelijk van leningen. En dat leidt weer tot grote afhankelijkheid van westerse geldschietters.”

Veel studenten vinden dat ze in Kaapstad hard moeten werken. Vooral de buitenlandse studenten valt dat nog wel eens tegen, weet docent Burgess. “Die verwachten dat ze van de zon en de zee kunnen genieten. Maar behalve de zon die in de collegezalen naar binnen schijnt, krijgen ze daar niet veel van mee.” Xavier Ducasse (35) uit Frankrijk is minimaal zestig uur per week kwijt aan de lessen en het huiswerk. Binnenkort staat er een lang weekend van vier dagen voor de deur. “Ik ben blij als ik een dag daarvan vrij kan nemen”, zucht hij.

De Duitse Marijke Dorenburg (25, “ik ben verreweg de jongste”) vindt het ook zwaar, maar wel vol te houden. “Mijn enthousiasme en motivatie houden me gaande.” De Nederlanders Maaïke en Wouter ervaren minder druk. Beide hadden in Nederland

een drukke baan, waardoor ze elkaar bijna nooit zagen. “Er zijn heus dagen dat we tot laat in de nacht werken, maar we zitten wel bijna iedere avond samen op het terras.”

Moe

Al met al is de opleiding het geld zeker waard, vinden de internationale studenten. Al wordt Xavier wel eens moe van alle vakken waarin persoonlijke ontwikkeling

centraal staat, zoals effectief leiderschap en communicatie. “Ik ben 35 jaar en ik heb dat allemaal al wel eens gedaan.” Marijke en Maaïke hadden verwacht dat de opleiding iets breder zou zijn. De nadruk ligt wel erg op Zuid-Afrika, vinden ze. “Ongeveer de helft van de vakken gaat over Zuid-Afrika.” Wouter vindt het niveau van de docenten niet altijd even hoog. De meeste docenten op

de GSB hebben zowel ervaring in een academische omgeving als bij bedrijven. Al zijn dat meestal niet de bekendste bedrijven. “Ik zou graag wat meer mensen van grote internationale bedrijven willen zien.” Dat zou de opleiding zelf ook graag willen, maar volgens docent Burgess is dat nog niet zo gemakkelijk. “De lonen voor professoren liggen hier aanzienlijk lager dan in andere landen.”

De studenten kunnen moeilijk inschatten hoeveel waarde hun Zuid-Afrikaanse MBA straks voor westerse werkgevers heeft. De Amerikaanse Matt vermoedt dat het papiertje in de VS van weinig waarde zal blijken, omdat de school toch nog te onbekend is. Hij vindt dat geen probleem. “Als ik echt in de VS een carrière had willen opbouwen, dan had ik daar wel een MBA gevonden.” Maaïke, Wouter en de Duitse Marijke hebben ook hun twijfels over de waarde die er, wanneer ze terug in eigen land zijn, aan hun opleiding zal worden gehecht. “Nederlanders zijn volgens mij veel te nuchter voor dat soort dingen”, denkt Wouter.

Laura Kors

“Sommige van onze studenten zouden op Harvard niet worden toegelaten”

AGENDA

De Erasmus Universiteit Rotterdam is het toneel voor de jaarvergadering van de EUA (*European University Association*) 2008, van **23 tot 25 oktober**. *Inclusive and responsive universities – ensuring Europe's competitiveness* is de titel van dit congres. De deelnemers gaan in op de vraag hoe inclusieve en toegankelijke universiteiten kunnen inspelen op vraagstukken als de veranderende demografie in Europa, de wereldwijde competitie om toptalent en nieuwe manieren om kennis te produceren en over te dragen. **Meer informatie via www.eua.be/events/rotterdam-conference/home/**

Oktober
2008

Het dan een jaar oude *Centre for Cross Cultural Understanding* van de NHTV internationale hogeschool in Breda organiseert van **3 tot en met 5 november** een conferentie onder de titel *Voices in Tourism Development – Creating spaces for tacit knowledge and innovation*. De discussies zullen gaan over ervaringen met werken in verschillende contexten, met diverse mensen en belangen. Wiens stem wordt gehoord in de wereld van toerisme en vrije tijd, in de wisselwerking tussen bedenkers en uitvoerders? **Meer informatie via www.nhtv.nl/voicesintourismdevelopment**

November
2008

De derde *Dag van de Internationale Student* (DIS 2008) vindt plaats op zaterdag **8 november**. De doelgroep (minimaal 2500 buitenlandse studenten in Nederland en Nederlandse studenten die in het buitenland gaan studeren) kan in het Haagse World Forum Convention Centre bedrijven en organisaties ontmoeten, deelnemen aan workshops en debatten en onderling contacten leggen. Maar er is ook ruimte voor ontspannende activiteiten en plezier. **Meer informatie via www.dis2008.nl**

Het onderwerp van het tweedaagse congres *Internationalisering in het hoger onderwijs* laat niets te raden over. De organisatie is in handen van het Studiecentrum voor Bedrijf en Overheid (SBO), thema's op **26 en 27 november** in Sofitel Cocagne te Eindhoven zijn onder meer de internationaliseringsagenda van het ministerie en het opzetten van en invulling geven aan internationale netwerken. **Meer informatie via www.sbo.nl/congressen/internationalisering-in-het-hoger-onderwijs**

Fairs

Internationale Education fair – Destination Europe

Moskou	4 oktober
St. Petersburg	5 oktober

www.iciep.ru

Korea Student Fair

Seoel	4 en 5 oktober
Busan	7 oktober

www.yuhakzmin.com/e/

IEFT

Ankara	12 oktober
Istanbul	18–19 oktober

www.ieft.net

China Education Expo (CEE)

Beijing	18–19 oktober
Ji'nan	21 oktober
Zhengzou	23 oktober
Shanghai	25–26 oktober
Nanjing	28 oktober
Chengdu	30 oktober
Guangzhou	1–2 november

www.chinaeducationexpo.com

Scholarships Fair 2008

Zagreb (Kroatië)	22 oktober
------------------	------------

www.stipendije.info/page.php?id=54&lang=en

HEF Indonesië

Bandung	29 oktober
Jakarta	1 en 2 november
Yogyakarta	4 november
Surabaya	6 november

Meer informatie via fairs@nuffic.nl

Nieuwe versie INKT webtool

Begin volgend jaar is het instrument waarmee instellingen in het hoger onderwijs hun Internationalisering in Kaart (INKT) kunnen brengen, voor iedereen beschikbaar. Dat is de verwachting van de ontwikkelaars.

De *webtool* INKT laat, na het beantwoorden van een aantal vragen, zien hoe ver de gebruiker is met internationalisering. Het instrument werd ontwikkeld door de Nuffic, in samenwerking met dertien hogescholen en universiteiten. Vervolgens onderwierpen 56 opleidingen, afdelingen en faculteiten INKT aan een test.

Daarna heeft de Nuffic de webtool aangepast. De nieuwe versie moet in het eerste kwartaal van 2009 gratis op internet staan. Nuffic is in gesprek met zusterorganisaties in het buitenland om INKT ook daar toe te passen, zodat vergelijkingen met internationale partnerinstellingen mogelijk zijn.

transfer

AL VIJFTIEN JAAR DÉ BRON VAN INFORMATIE OVER INTERNATIONALISERING IN HET HOGER ONDERWIJS

Nu ook online: **transfermagazine.nl**
'De nieuwssite over internationalisering in het hoger onderwijs'

DE KWESTIE

'Wij hebben ons aan de regels gehouden', over het vermeende foutieve declaratiegedrag van de VU.

Lees verder online →

Nieuws, opinie
en analyse

Voor het laatste nieuws kunt u nu ook terecht op www.transfermagazine.nl.

- actuele nieuwsberichten over internationalisering in het hoger onderwijs en onderzoek
- bijdragen van correspondenten in de rubriek *Onze M/V in...*
- analyse en opinie in *De Kwestie*
- verdiepende dossiers
- een uitgebreide agenda
- een digitale nieuwsbrief met een overzicht van de belangrijkste updates

Neem nu een abonnement op de digitale nieuwsbrief. Meld u aan op www.transfermagazine.nl/nieuwsbrief